

WAT IS HEEMKUNDE ?

door Jozef Van Overstraeten.

A.- Wat Heemkunde wel is.

Mededeelingen van den Vlaamschen Toeristenbond, die uitsluitend beoefening der Heemkunde te bevorderen, mogen wel niet anders afdan met een bondig doch duidelijk antwoord op de vraag van den tijdschriftje- voorloopig slechts op een zestigtal bladen per jaarnend- moet deze uiteenzetting eenigszins schematisch, zonder woordenzonder literaire mocidoenerij en zonder illustreerende uitweidingen g n. Ter zake dus.

1.- Het neologisme "heemkunde" is de verdietsching van het Duitsch "Heimkunde". Laten we dus eerst onderzoeken wat het haast onvertaalbare woord Heimat beteekent.

2.- De heimat, de "thuis", is de streck waarin ons leven wortel heeft geschoten, waar we ons heelemaal thuis gevoelen. Voor velen is het de geboortestreek, indien ze er ook een merkkelijk deel hunner jeugd hebben doorgebracht ("la petite patrie"). Voor anderen is het een soms van den geboorteground ver afgeleeven woonstreek, waar ze lang genoeg verbleven, om er innig en trouw verbonden te geraken met hun omgeving, het landschap, de levensgemeenschap, in de eerste plaats de menschen. "Geistiges Wurzelgefühl" noemt Edward Spranger dat zeer juist.

3.- Heemkunde nu, is het bestudeeren van de heimat- de eigen omgeving, de eigen gemeente, de eigen streck- in al haar aspekten, zoowel in den huidigegen staat en in de toekomstmogelijkheden, als in het verleden.

4.- Anders uitgedrukt is Heemkunde de studie van het worden en het zijn van de heimat, het heem- dit woord is hier synoniem van Heimat en niet alleen van Heim.

5.- Nog anders: de Heemkunde is de beoefening van alle wetenschappen- zelfs de toegepaste- op het plaatselijk plan, in het locale en regionale raam.

6.- Heemkunde is dus geen nieuwe, geen afzonderlijke wetenschap, maar een veelzijdige studie. De vrucht van die studie is de Heemkunde.

B.- Wat Heemkunde niet is.

7.- Heemkunde mag niet verward worden met Volkskunde (folklore), die op het plaatselijk plan- slechts een der wetenschappen is (een der voornaamste evenwel), welke de heemkundige moet beoefenen. Bij de opsomming van een groot aantal dier wetenschappen, op een volgend blad, zal dit nog duidelijker blijken.

8.- Heemkunde is ook meer dan het complex der hulpwetenschappen van de geschiedenis. Alhoewel de locale of de regionale geschiedenis wellicht de bizonderste heemkundige wetenschap is, alhoewel menige andere wetenschap de geschiedenis kan en moet dienen, toch is de Heemkunde niet de dienaar van de Historie. De geschiedenis moet daarentegen de kennis van en de liefde tot de heimat dienen?

9.- Heemkunde is insgelijks veel meer dan de "studie van het milieu", de al te materialistische "uitvinding" onzer Belgische officieele pedagogiek. Hoe oneindig meer warmte en leven en menselijkheid en opvoedende waarde zit er niet in het begrip "Heemkunde", dan in die kleur- en smaakloze "etude du milieu", welke aan de natuurlijke wetenschappen een al te groote plaats inruimt tegenover de "menschelijke", de meer geestelijke wetenschappen.

10.- Vergelijk de 20e-eeuwsche "Werkgemeenschap voor Heemkunde" met de 19e-eeuwsche "Cercles archeologiques" onzer .... Vlaamsche steden ! Deze laatste met vreemden naam en van vreemden oorsprong; de eerste onvertaalbaar, want wezenseigen, nationaal, volksch in den schoonsten, edelsten zin van het woord. Met allen eerbied voor de oudheidkunde en nog meer voor de geschiedenis, met den verschuldigten eerbied ook voor den arbeid onzer voormalige oudheidkundige kringen, - leve onze hedendaagsche door-Vlaamsche Werkgemeenschappen voor Heemkunde !

11.- Zoo'n werkgemeenschap is tenslotte heel wat belangrijker dan een "Gidsenbond" zaliger gedachtenis. Het plotseling opkomen der "leergangen voor gidsen" was te kunstmatig, te utilitaristisch, om van gewicht te zijn voor kultuur en beschaving. De cursussen en de bonden verdwenen dan ook haast even snel als ze verschenen waren.

C.- Nut der Heemkunde.

I.- Voor uzelf.

- 1.- Verpoozing voor den dagelijkschen slenter.
- 2.- Ontwikkeling, geestesverrijking en -verruiming.
- 3.- Kennis van uzelf, d.i. kennis van den invloed uwer omgeving op uw lichamelijke, geestelijke, zedelijke hoedanigheden.
- 4.- Liefde tot eigen streek en volk. Bodemverbondenheid, volksverbondenheid !

II.- Voor uw volk.

- 1.- Stevige basis voor volksontwikkeling: van het bekende naar het onbekende, van het concrete naar het abstracte....
- 2.- Bewustmaking, verheffing, veredeling van het volk. Bevordering van sociaal en nationaal besef: gezond socialisme(solidarisme), gezond nationalisme; echte en hechte vaderlandsliefde.
- 3.- Stijft aldus den weerstand aan verbastering of opslorping.
- 4.- Zet aan tot bescherming van natuur- en cultuurwaarden (Heem-schut !), tot verfraaiing van de omgeving en van het volksleven (Heemkunst !)

III.- Voor het onderwijs.

Hierover kunnen we, jammer genoeg, niet uitweiden, hoezeer ons dat ook bekoort. Bedenk maar eens wat de meeste schoolboeken slechts beteekenen voor het kind (te algemeen, voor gansch een land immers; niet of haast niet aanknoopend bij de heimatkennis), wat vele onderwijskrachten slechts zijn voor dat kind (vreemd aan de streek of onverschillig, onwetend tegenover die streek). Ge zult dan nog sterker gaan verlangen naar een handboekje voor de plaatselijke heemkunde, naar een plaatselijke geschiedenis voor schoolgebruik. Met Adolf Diesterweg zijn we het eens : Jeder Lehrer ein Heimatforscher !

IV.- Voor de wetenschap.

1. Bevordert het wetenschappelijk leven over gansch het land.
2. Kan materiaal ter beschikking stellen van vele wetenschappen.
3. Kan den wetenschapsmensch toelaten aan te ver gaande specialisatie te ontsnappen. Vergunt hem een kijk op vander wetenschappen en methodes.

D.- Gevaren der Heemkunde.

1. Dilettantisme: een oppervlakkig liefhebber... in 't openbaar (met woord of schrift); een vlinderen van wetenschap tot wetenschap; te vroege conclusies, onverantwoorde veralgemeeningen enz.
- 2.- Particularisme, " esprit de clocher ". Bekrompenheid "in de ruimte"
- 3.- Conservatisme. Bekrompenheid " in den tijd ".

Het te exclusief verwijlen in het verleden of in de natuur kan wel eens ontaarden in een ongerechtigd ontvluchten van het heden of van den plicht onder de menschen. De " vlucht van het verleden" is soms een vorm der lafheid tegenover de problemen van den dag of van de toekomst. Schadelijke invloed van zoo'n conservatisme op de houding als burger, als leider van andere menschen...

Een der voorbehoedmiddelen tegen het gevaar der bekrompenheid is de Samenwerking met gemeentebestuur e.a. openbare besturen, met de geestelijke overheid, met den Vlaamschen Toeristenbond en zijn Verbond voor Heemkunde, Met andere cultuurverenigingen, in bepaalde omstandigheden.

De vergaderplaats van een heemkundigen kring weze bij voorkeur een gemeentelijk lokaal. Men mijde steeds de partijlokalen, zoowel voor de bijeenkomsten der Werkgemeenschap, als voor de vulgarisatievergaderingen. Voor de eerste is een zaaltje in een gemeentelijk museum, in een gemeentelijke bibliotheek of in een moderne school vooral geschikt. Voor de tweede kieze men liefst een gemeentelijke feest-of conferentiezaal.

+++++++
+++++

In het volgende nummer: een leidend artikel van prof.dr.ir. Stan Leurs, het onderzoek van een drietal tijdschriften, een heemkundige bibliografie over 1941, mededeelingen van het Verbond en van onze studiekringen. Vragenbus.

Stel ons vragen, zend onsmededeelingen !

=====

Uitgave van den Vlaamschen Toeristenbond, Sint-Jacobsmarkt 45, Antwerpen

WERK VOOR ONZE HEEMKUNDIGEN EN ONZE STUDIEKRINGEN.

door Jozef van Overstraeten, Aalst.

Mit overzicht wil beknopt onderzoeken aan welke wetenschappen en aan welke taken we vooral onze aandacht moeten wijden. Het beproeft ook enkele vingerwijzingen te geven over de manier waarop die arbeid dient verricht te worden.

Let echter wel: niet alle wetenschappen, die in aanmerking komen, worden vermeld, slechts de voornaamste. Niet alle taken worden opgesomd, maar zeer veel overgelaten aan de vindingrijkheid van de heemkundigen en aan de omstandigheden waarin ze leven en werken. Ook de raadgevingen en werken zijn slechts een kleine greep uit een grooten voorraad, welke in de volgende nummers systematisch zal aangesproken worden.

A.- GESCHIEDENIS.

Zeker wel de hoofdwetenschap voor den heemkundige, vooral als men ze in haar geheel en omvang overkijkt en beoefent. Het groote gevaar dat hier dient vermeden te worden is een particularisme, dat de locale of regionale geschiedenis als een zelfstandig geheel zou beschouwen, en niet- zooals het volstrekt en voortdurend m' t- in het licht der geschiedenis van ons land en zelfs in het nog ruimer verband der algemeene geschiedenis. Het " onderdeel in een geheel " mag nooit uit het oog worden verloren !

I. Politieke geschiedenis.

Een aantrekkelijke en zeer nuttige taak is bv. het bestudeeren der volksreacties, van de reacties der verschillende standen in daden, liederen, spreuken, gezegden, pamfletten, kranten.. op historische gebeurtenissen en toestanden der jongste eeuwen. Al te vaak verwaarloosd en lokaal of regionaal zeer dringend aan te vullen of te illustreren.

II.- Rechtskundige geschiedenis

De plaatselijke rechtsgebruiken; het strafwezen; belangrijke plaatselijke processen.

III.- Militaire geschiedenis.

Over 't algemeen niet verwaarloosd !

Wa vestigen de aandacht op het nut van een nauwkeurig plaatselijk of gewestelijk dagboek van dezen oorlog (natuurlijk ook politiek, sociaal, economisch).

IV. Godsdienstige geschiedenis

Hier ook is er een zeer interessante studie te maken van de volksreacties in zekere godsdienstig troebele of beroerde tijdperken. Over plaatselijke vormen van den volkscredienst van God en zijn heiligen door de eeuwen heen, is nog heel wat op te diepen.

V.- Cultureele geschiedenis

Van het onderwijs, het cultureele vereenigingsleven...berocnde in-

boorlingen en inwijkelingen. Plaatselijke literatuur en kunst. Bibliografie der plaatselijke drukwerken.- Zorg voor huizen, gedenkplaten en -teekens, graven van beroemde mannen.

VI.- Economische geschiedenis.

Van den land- tuin- en boschbouw, de veeteelt, de vischvangst, de jacht; van nijverheid, handel en scheepvaart.

Enkele voorbeelden: opkomst en verdwijning van zekere teelten, zekere landbouwgebruiken en -methodes. Het landbouwkundig uitzicht (de kaart) van de gemeente in een bepaald tijdvak; geschiedenis der groote hoeven; verdwijning of opkomst der bosschen (in de plaats van heide bv.); geschiedenis van zekere gewasvariëteiten (graan, aardappelen, hoppu, tabak..) en zekere diarenrassen (vee, hoenders...) in een gemeente; invloed van jacht en vischvangst op de plaatselijke fauna; opkomst, ontwikkeling, verdwijning van bepaalde nijverheden en handelsvormen, van de scheepvaart, van het toerisme, enz, enz.

VII.- Sociale geschiedenis

Toestanden en reacties der bevolkingsgroepen in zekere tijdstippen. Hun levenswijze, voeding, kleding, woning....

B. DEMOGRAFIE.

Statistieken, tabellen, grafieken over de demografie in het verleden, op het huidige oogenblik en waarschijnlijk in de toekomst. Gevolgen daarvan, wat de uitbreiding of..inkrimping, de urbanisatie der gemeente betreft.

C. GESTACHTKUNDE.

Genealogie; ook: sibbekunde.

Geslachtboomen der bizonderste ingezetten families. Geschiedenis dier families.

D.- SOCIOLOGIE.

Maatschappijleer. Vgl. met wat we zegden over sociale en economische geschiedenis.

E. ANTHROPOLOGIE.

Menschkunde. Metingen (anthropometrie), beschrijvingen !. van menschen-varianten.

F.- AARDKUNDE, WEERKUNDE, PLANTENKUNDE, DIERKUNDE.

Studie der plaatselijke typische levensgemeenschappen.

Plaatselijke of gewestelijke invloeden op of van het weer.

We veroorloven ons nog een s te herinneren aan onze enquête over weerkundige folklore. Zie de uitvoerige vragenlijst op bladz. 267-8 van "Toerisme" 1941, nr 13.

Verzamelingen (herbarium, insecten, vogels..)

Natuurbescherming: Verfraaiing der gemeente, bv. door beplantingen.

G.- AARDRIJKSKUNDE.

V.V.H.

Niet uit het oog verliezen: de studie der aardrijkskundige wijzigingen in den loop der eeuwen, bizonder talrijk en ingrijpend in een dichtbevolkt land als het onze.

Opmaken van kaarten, plan, reliëfs enz. Iconografie.

H.- TAALKUNDE.

I.- Dialectkunde.

Werken onder de leiding van de dialectologische instituten aan de universiteiten van Leuven (Zuidnederlandsche Dialectcentrale) en Gent (prof. L. Grootaers, Leuven, en E. Blancquaert, Gent).

Bestudeeren van speciale taalkringen (plaatselijke beroepen, ambachten, sociale milieux) en van zuiver-dialectische letterkunde (vooral in zekere steden, Gent, Tongeren, Brussel bv.)

II.- Plaatsnaamkunde

Onder de leiding van het Toponymisch Instituut der universiteit Leuven (prof. J. Van de Wijer).

Bv.: lijsten van oude en moderne plaatsnamen; toponymische kaart der gemeente.

Herziening der straatnamen. Voorstellen aan het gemeentebestuur. Wijziging, door verbetering, verklarende toevoegingen, van de straatnaamborden. Vgl. een artikelenreeks in "Nieuw Vlaanderen", 1941. Hovenaamborden (zoals te Deerlijk bv.)

III.- Naamkunde

Bv. Studie van opkomst, wijziging, verdwijning van voornamen en geslachtsnamen (familienamen) in gemeente of streek.

I.- VOLKSKUNDE.

Folklore. Zie de algemeene vragenlijst als bijvoegsel bij jaargang I van Oostvlaamse Zanten (1926). We zullen een dergelijke lijst in een volgend nummer publiceeren.

Niet uit het oog verliezen: bescherming en aanmoediging van zekere volkskundige gebruiken, van volkskunst.

J.- KUNST. KUNSTGESCHIEDENIS EN OUDHEIDKUNDE.

Zulk een belangrijk onderdeel der kultuur en der kultuurgeschiedenis, dat we nog eens afzonderlijk vermelden.

Taken, die onze kringen niet mogen verwaarloozen: opgravingen; bescherming en verrijking van archieven (gemeentehuis, kerk, pastorie, klooster, kasteel...); inventarissen van gebouwen en voorwerpen; catalogussen; tijdelijke en blijvende tentoonstellingen; bescherming en restauratie van gebouwen en voorwerpen... (niet vergeten: hoeven, molens, duiventorens...) Iconografie. (Beste raad is hiervoor in te winnen bij den h. A. Verbouwe, L. Theodorstraat, Jette, Brussel). Verfraaiing, urbanisatie der gemeente.

Let wel ! Over andere taken onzer heemkundigen en studiekringen, tot versterking van hun invloed op de school, de plaatselijke pers, het gemeente- en parochiebestuur, de bevolking; in verband met een museum voor heemkunde, een heemkundige bibliotheek (boeken, tijdschriften, kranten, kaarten en plan, foto's en verder iconografisch materiaal, diapositieven, filmen, fonoplaten), een plaatselijke of gewestelijke bibliografie, heemkundige uitgaven... volgen artikels in verdere nummers:

+
++++
+

Aanschouwen en beleven is het begin van alle heemkunde; verdiepte kennis is haar voortzetting en de wetenschap komt dan al dadelijk om richting te geven aan de kennis en deze voor dwaalwegen te waarschuwen.

++++

Al is Heemkunde geen wetenschap, toch mag ze nooit onwetenschappelijk zijn?

++++

Nieuw is de heemkunde eigenlijk slechts voor die duizenden, die losgescheurd zijn uit de levenssfeer van hun voorgeslacht en als van hun ankers geslagen schepen rondrijven. Mogen velen van hen, door zich in kennis van eigen heem te verdiepen, rijker aan levensinhoud worden?

++++

Laten wij nooit uit het oog verliezen dat elke gespecialiseerde "arbeidskracht" in de eerste plaats een volledig "mensch" is en moet blijven. Beoefening der heemkunde kan hiertoe machtig bijdragen?

++++

Haast in elke gemeente is er een monument- een kerk, een kasteel, een hoeve,- dat den onderwijzer in de school en den heemkundige in weekblad of voordrachtzaal of tijdens een groepsbezoek, een prachtige gelegenheid aanbiedt om bevattelijk en boeiend een hoofdstuk onzer vaderlandsche geschiedenis te behandelen ?

++++

Let wel ! In den loop van dit jaar bespreken wij uitvoerig werken van Mr H.Reydon en de schoolopzieners Leo Michielsens, Leo De Wachter en Karel De Vleeschauwer, over Heemkunde. Nadien komen Duitse werken aan de beurt.- V.

WAT HEB IK AAN DAT TIJDSCHRIFT ?

Door Jozef Van Overstraeten, Aalst.

V.V.H.

I.- OOSTVLAAMSCHE ZANTEN.

Algemeen tweemaandelijksch (eerste en tweede jaar: driemaandelijksch) tijdschrift voor folklore (veel dubbelnummers). Mededeelingen van den Bond der Oostvlaamsche Folkloristen.

Eerste nummer: Juli 1926. Jongst verschenen: dubbelnummer 4-5, Juli-October, van den 16n jaargang, 1941.

Formaat: 16,5cm.x 24 cm.; geill. (veel buitentekst-ill. op glanzend papier). Secretaris van den Bond: L. Verloot, Zalmstraat 69, Gent. Penningmeester: Clemens Trefois, Bouwmeesterstraat, 39, St-Amandsberg, poststr. 111.318. Redactie: F. Van Es, Groendreef 114, Lokeren.

De leden ontvangen de mededeelingen gratis. Jaarlijksche bijdrage: 15 fr. Abonnementsprijs voor het buitenland: 6 Belga's. Alle jaargangen zijn nog te verkrijgen tegen 15 fr.; de eerste jaargang kost slechts 6 fr.

De Bond heeft een "Museum van Vlaamsche Folklore", Lange Steenstr. 16, Gent, en een bibliotheek in het stadarchief, Abrahamstraat, 13. Ze is open alle werkdagen van 8 tot 12 en van 14 tot 17 u. 's Zaterdag alleen 's morgens.

Onder de uitgaven van den Bond, meestal overdrukken uit het tijdschrift (en dan ook pas hieronder vermeld) is verder nog voor ons van belang: van Mw L. Bataille-Hiel, Kinderspelen en liedjes uit het Land van Dendermonde (25fr.).

Voornaamste medewerkers aan het tijdschrift: de leidende wetenschappelijke stuwkracht is de zeer belezen, veelzijdig begaafde en ontwikkelde professor aan de Gentsche universiteit, Dr Paul De Keyser, een rasechte Gentenaar. De zeer toegewijde redactie-secretaris, leeraar Fernand Van Es, heeft zich vooral verdienstelijk gemaakt door zijn rijke zantingen in den volkshumor betreffende Oostvlaamsche plaatsen. Clemens Trefois, architect, is de Vlaamsche specialist voor den hoevenbouw. Voor de eerste jaargangen is nog te vermelden, priester Gabriël Celis; voor de jongste, advocaat Jozef Vermeulen, voor wien Gent een tweede, beminde en grondig gekende heimat is, en Lode Lievevrouw-Coopman, nog echter-Gentsche folklorist, als het kan. Maar de meest typische Gentsche medewerker, door alle jaargangen heen, is wel Emiel Andelhof, die als niemand anders, de Gentsche typen, volksmaatschappijen en volksspelen kent.

Hierachter geven we een beknopt, doch naar we meenen nuttig en betrouwbaar overzicht van wat de zestien jaargangen aan echt-waardevols voor den heemkundige bevatten. De jaarlijksche inhoudtafels zijn zeer summair en eenvoudig: tafels op een reeks jaargangen of registers verschenen niet.

Als bijvoegsel bij jg. I, een algemeene vragenlijst over Oostvlaamsche F., als bijvoegsel bij jg. VIII, 52 bladz. register op Celis Gabr.; Volkskundige kalender voor het Vlaamsche Land, door Prof. F. I. Olbrechts (6fr.);

Wat is F.? 1, 9-10 (Celis); Bibliografie van de Vl. F., I, 12-4, 20-6 (De Keyser) en VII, 57-68 (dr. R. Apers);

Oostvl. folkloristische bibliografie: vaste rubriek vanaf jg. XVI, 119-24, 166-9;

Een F.-museum, II-34-6(Celis), V, Lustrumnr; Openluchtmusea, III, 96-9 (De Keyser);
 Meiboomen, VII, 41-56 (G.Muylaert-Wieze); de "Mei" op een nieuwgebouwd huis, II, 2-5 (De Keyser), IV, 65-70 (Trefois);
 Versiering van strooien daken, III, 49-57(Trefois); Stroodekkersbedrijf, V, 17-64 (Trefois) (7 fr.)
 De plattegrondsvormen van zg. "Frankische" boerderijtypen en hun gegografrische verspreiding in onsland, VIII, 33-96(Trefois) (10 fr.); over boerenhuizenbouw in Nederduitschland, X, 65-72, 77-87;
 Een 18e- eeuwse schouwbekleding in een Meetjeslandsch boerenhuis, XVI, 112-9 (Elisabeth Dhanens);
 Het opstellen van het koren in Vlaanderen, XI, 85-93, XIII, 209-22 (M.De Meyer); de dorschvlogel, XVI, 161-5 (De Keyser);
 Steengroei als animistisch element, XII, 97-108 (J.Frère);
 Trouwen en bruiloft vieren bij de boeren, XI, 49-60(Jozef Cornelissen);
 Over volksklederdrachten, door Mary Van de Waal, XII, 33-43(Antw. Kempen), XIII, 69-78 (Zecuwsh-Vl.), XIV, 111-23(Erpe, Zelzate);
 Volkshumor op Oostvlaamsche gemeenten(bij-en spotnamen, spotgezegden en - rijmpjes), talrijke lijsten in alle jgn. van I tot IX en XI-XII (Van Es); spotnamen op steden en dorpen, in verband met den ezel, VIII, 127-35 (P.Van den Broeck);
 Over volksvertelsels, III, 2-9 en 40-3 (De Meyer); over sageonderzoek, X, 127-26 (De Keyser);
 Dialekstudie en F., VI, 3-7, X, 111-25(Prof.E.Blancquaert);
 F. der uithangborden, IX, 2-32(De Keyser)
 F. der voornamen, VIII, 148-58(De Keyser); humor der Gentsche familienamen in 14e en 15 e eeuw, IX, 33-9 (J.Boes);
 Fantasie-Muziekmaatschappijen, II, 62-72 (De Meyer);
 Het Kempisch Gildewezen, XI, 33-47 (Dr Karel Peeters);
 Bijdragen over numismatiek en F. alle van René Ladrière, Gent: V, 92-8, VIII, 97-109, XII, 118-20, XIV, 164-5;
 Het oude strafrecht in Gent, XVI, 15-62, 157-60(Lievevrouw-Coopman);
 De pasteibakkerij in het volksleven, VIII, 14-32 (A.Vanaise); het bier in de Nederl.F., X, 89-102 (D.J.Van der Ven);
 De strandvisscherij langs de Vl.Noordzoekust, XIII, 79-94, 223-8 (vooral De Keyser);
 Kerkpatronen en bedevaartplaatsen in Vl., XII, 47-59(A.H.Van Dyck), XII, 111-7, XIV, 193-225, XV, 81-100(Vormeulen); bedevaartvaantjes, IX, 108, X, 37; over St-Wilgefortisvereering, XII, 17-26, 120-3 (Jules Pieters), XVI, 1(14(Prof.J.Gessler);
 Begijnhoven, IV, 81-108 (vooral Celis en J.Vercouillie);
 Folkloristische monografie over Oudenburg, XIV, 9-75(Maurits Gysseling);
 Inde eerste jaargn.: Hoekje van den Navorscher.
 Door alle jgn. heen: een massa zanten, vooral volks- en kinderliederen en -rijmpjes; sprookjes, legenden, sagen, vertellingen. Ook: volkstaal, volkshumor, zeden en gebruiken (o.m.gebakken); volksgeneeskunde, bv. VI en XII.
 Vaste rubricen: boekbesprekingen, personalia (over folkloristen).

Besluit: Het zeer verdienstelijk, steeds uiterlijk en innerlijk verbeterend tijdschrift, enig in Oost-Vlaanderen, is volstrekt onmisbaar voor den Oostvlaamschen heemkundige. Het heet zich ook terecht "algemeen" (folkloristisch), dank zij vooral De Keyser en Trefois. Als zoodanig is het ook nuttig voor den heemkundige buiten Oost-Vlaanderen.

DE STE LIJST VAN V.T.B.-STUDIERINGEN EN -CORRESPONDENTEN VOOR HEERKUNDE.

Te onderstreepte namen duiden de plaatsen aan waar een V.T.B.-Studiekring voor Heerkunde bestaat. Kringen en correspondenten beantwoorden graag alle heerkundige vragen. Postzegel voor antwoord niet vergeten! Wie wil op de tweede lijst voorkomen? Bijzittingen aan bovenstaande lijst worden in dank aanvaard.

Leider van het Verbond voor Heerkunde: Jozef Van Overstraeten, leeraar, Parklaan 24, Milt.

- Aalst: Courteaux Frits, onderwijzer, Acaciastraat 7
Aarschot: Moers Renaat, onderwijzer, Begijnhof 23
Antwerpen: V.T.B.-sekretariaat, Sint-Jacobsmarkt 45
Assche: Van Wijnendale Goeraud, leeraar, Nieuwstraat 566
Barbrulle: Gees Amaat, onderwijzer, Grootsteenberg
Bechem (...): De Bois Frans, schoolbestuurder, Lode Van Berckenlaan 104;
 Eggenstein Hugo, beambte, Saffierstraat 198
Bornem: Buykens Alfons, onderwijzer, Boomstraat 50
Brugge: Vanheulenbroeck Lvarist, onderwijzer, Gulden Vlieslaan 12
Brussel: Mintelier Robert, beambte, Kroonvaldstraat 20, Laken;
 Dr Jan Verbesselt, Ransbeekstraat 79, Neder-Overheembeek
Doerlijk: Defraeye Leo, Harelbekestraat 1
Denderbelle: Vandenbussche Jozef, hoogstudent, Vischstraat 47
Dendermonde: Bosteels Frits, architect, Beurzestraat 6;
 Macharis Juul, groothandelaar, Brusselschestraat 112
Deurne (...): Aerts ..., Stalinstraat 31
Diest: Cresens Paul, goudsmid, Sint-Jan Berchmansstraat 3
Druivenland: Jena Stan, Puistraat 6
Duffel: Kesseler Jozef, archivaris, Kiliaenstraat 29
Dikeren: Dr Tieleman B., leeraar, Veltwijcklaan 23
Duisburg: Stevens Juul, onderwijzer, Veeweidestraat 10
Geertruisbergen: Lallemand Jan, Buizemontstraat 41;
 Steppe ..., apotheker, Nijngaardstraat
Grpe: Van Herreweghe Jozef, beambte, Duinaart 4
Gent: Trefois Clement, architect, Bouwmeestersstr. 30, St.-Amandsberg;
 Vermeulen Jozef, advocaat, Prinsstraat 13
Ieper: Buckinx Renaat, leeraar, Cartonstraat 16
Kapellen (...): Michiels Leo, schoolopziener, Lindenstraat 45
Leuven: Vogelmans J.B., Tassechenstraat 5
Lot: De Weerd Luciaan, onderwijzer, Stationstraat 317
Mechelen: Van den Ave Leopold, schoolbestuurder, Van Benedenlaan 59
Lokeren: Van As Ferdinand, schoolbestuurder, Groendreef 11
Meenen: Selys Justin, leeraar, Ieperstraat 117
Mere: Buys Alois, rustend onderwijzer
Oostham: Jamar Henrik, schoolhoofd
Oudergem: De Weerd Jan, onderwijzer, Walckierslaan 106
Sinaai: Verschelden Jozef, onderwijzer
Sint-Andries: Van Coppenolle Maurits, beambte, Sint-Leuwoudstr. 33
Sint-Gobbaus-lode: Theys Constant, ambtenaar, Gebuchtstraat 125
Steenokkerzeel: Verhoeven Albrecht, Lode van Brachenlaan 23
Torhout: W.B.R.G. Meersseman O.P., Bruggestraat;
 Vandermeersch Andries, schoolhoofd, Martrijkestraat
Uitkerke: Vanbeylen Lode, schoolhoofd, Kerkstraat 46
Veurne: Cavelier Marcel, telegraafbediende, stweg op Koksijde 15
Zoniengewest: De Weerd Jan, onderwijzer, Walckierslaan 106, Oudergem
Moze: Saeyls Edgard, beambte, Populierenstraat 6
Ootegem: Coessens Omer, groothandelaar, Grootenbergestraat 57
Zwevegem: D'Heedens Palmer, Ootegemstraat;
 Eggermont Renaat, uurwerkmaker, Ootegemstraat 199

WAT KAN EEN HEEMKUNDIGE KRING DOEN OP HET TERREIN DER KUNSTGESCHIEDENIS
EN DER OUDHEIDKUNDE ?

door Prof. Dr Ir Stan Leurs, Antwerpen.

In deze bijdrage zullen wij onderzoeken wat door een Heemkundigen Kring zooal verricht kan worden op het gebied der wetenschappelijke vorsching inzake kunstgeschiedenis en oudheidkunde. In een volgend artikel hopen wij na te gaan wat door zulke vereeniging kan verwezenlijkt worden op 't gebied der monumentenzorg.

De allereerste taak van een heemkundigen Kring moet zijn de voorlopige lijst van monumenten voor geschiedenis en kunst op te stellen voor de gemeenten zijner omschrijving. Deze lijst dient te worden samengesteld zooals hierachter is uiteengezet.

Als model van redactie kan men best kiezen de lijsten der Nederlandsche Monumenten voor Geschiedenis en Kunst, uitgegeven door het Bureau voor Monumentenzorg te Den Haag, en wel allereerst deze der provincies Limburg en Noord-Brabant, welke, wat den aard betreft hunner monumenten en kunstvoorwerpen, het meest gelijkenis vertoonen met onze Vlaamsche Provincies.

Er dient echter rekening te worden gehouden met het feit dat voor enkele detailpunten de Noordnederlandsche methode verschilt van deze welke hierachter wordt voorgeschreven.

Vervolgens zou de Heemkundige Kring deze voorloppige lijst dienen uit te werken tot een volledige beschrijving der monumenten voor geschiedenis en kunst der gemeente. Dit zou een methodisch, archeologische en kunsthistorisch inventaris moeten zijn van de gemeente, echter geen inventaris zooals er, helaas, door de provinciale commissies voor monumenten van ons land werden uitgegeven. Deze zijn, zonder eenige uitzondering, de slechtste publicaties van dien aard, welke in de heele wereld verschenen. Landen met een betrekkelijk klein cultureel verleden, als Kanada, presteerden op dat gebied nog heel wat beters; Wij mogen alleen betreuren dat in den laatsten tijd de provincie Antwerpen nog geld vond om een paar afleveringen van haar "inventaris" de wereld in te sturen!

Men neme weer hier als model de voortreffelijke publicaties van het Nederlandsch Bureau voor Monumentenzorg te Den Haag, nl. de Beschrijving der Nederlandsche Monumenten voor Geschiedenis en Kunst, waarvan verschenen de volgende deelen: Noord-Brabant, de baronie van Breda; Limburg, de stad Maastricht, volledig behalve de gebouwen in privaat bezit, en Noord-Limburg; Gelderland, de Bommelerwaard; Overijse, Twente; Groningen, Oost-Groningen.

Een enkel tekort vertoonen deze Nederlandsche publicaties, althans de deelen die na 1920 verschenen, namelijk dat de verdwenen gebouwen niet werden behandeld. Dit is ten eerste te betreuren, want deze hebben, ovengoed als de bestaande, hun belang voor het kunstverleden van de streck en van het land. Onder dat opzicht is de kunsthistorische inventaris van het Rijnland vollediger. Deze is nagenoeg volledig verschenen voor heel het Rijnland, de kreisen Eupen en Malmedy inbegrepen.

Ieder landkred⁵ kreeg een boekdeel; aan de kunsthistorisch belangrijke steden, zooals Keulan, Aken, Trier en Koblenz worden verschillende boekdeelen gewijd. De officiële titel luidt: "Kunstdenkmäler der Kreise..."; Uitgever L. Schwann, Dusseldorp.

Degelijk zijn ook nog de inventarissen van de andere Duitse provincies, zooals Brandenburg, Rijnhesse, enz.

Echter, met het oog op een normalisatie van het werk, zouden wij onze Heemkundige Kringen aanraden, zoo goed mogelijk bij het Noordnederlandsch model aan te sluiten; bij het Rijnlandsche echter wat de verdwenen bouwwerken en kunstvoorwerpen betreft.

Ten einde deze beschrijving in de beste orde te kunnen verwezenlijken, zou het volgende moeten worden betracht: er zou een volledige literaturopgave dienen te worden opgemaakt betreffende de gebouwen en kunstvoorwerpen der gemeente, ook de niet meer bestaande. Dit eveneens wat de geschiedenis der gemeente betreft, in zoover deze met haar kunst- en archeologisch bezit eenige betrekking heeft, wat doorgaans wel het geval is.

Er zou ook, en dit is zeer belangrijk met het oog op de niet meer bestaande bouwwerken of op de verbouwingen welke bestaande gebouwen in den loop der tijden hebben ondergaan, een iconografische documentatie moeten worden samengesteld. Zooveel mogelijk dient men foto's, prentkaarten, architecturale en andere teekeningen, betreffende de gebouwen en kunstvoorwerpen in hun vroegeren toestand te verzamelen. Deze documenten zouden, overal waar het kan, ook buiten de gemeente moeten worden opgespoord. Waar men de documenten niet zelf kan in handen krijgen, wat heel dikwijls het geval is voor plannen bv., of foto's welke in bepaalde archieven berusten, kan men fotografische afdrukken laten maken. In dit verband wil ik wijzen op enkele interessante bronnen, bv. sommige figuratieve kaarten, zooals de bekende atlanten van de Abdij Ter Kameren en van het Sint-Jansgasthuis te Brussel, welke het uitzicht weergeven van kerken en andere gebouwen in verschillende gemeenten der provincie Brabant in de XVIIe eeuw. De fotografische opnamen kunnen best worden verricht door den Fotografischen Dienst der Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Jubelpark, Brussel. Van belang zijn ook de plannen welke gemaakt werden bij de gelegenheid van den herbouw, de verbouwing of de restauratie der kerken en die vaak kostbare inlichtingen verschaffen over den vroegern toestand. Deze bevinden zich soms in het kerkarchief, soms ook in dat van de provincie of van de Koninklijke Kommissie voor Monumenten en Landschappen te Brussel. Welcens zijn zij te zoeken bij de architecten of bij hun nalatenschap.

Mag ik verder nog wijzen op het groot belang dat niet alleen voor de kerken, maar ook voor andere merkwaardige gebouwen, zooals kasteelen, hoeven en molens de prentkaarten hebben? Iedere Heemkundige Kring zou deze met zorg moeten verzamelen. De gebouwen en voorwerpen welke thans nog bestaan en van eenig oudheidkundig of kunsthistorisch belang zijn, zouden dienen te worden gefotografeerd en zelfs, zou een architecturale opmeting moeten worden gemaakt.

Ook waar opgravingen van eenig belang kunnen zijn op kunsthistorisch of archeologisch gebied, moeten deze door de heemkundige vereeniging worden ondernomen. Over opgravingen betreffende onze voorhistorie wil

V.V.H.

ik hier niet uitweiden. Ik hoop dat te gelegener tijd een meer bevoegd persoon deze, voor een heemkundigen kring, zoo interessante kwestie in deze bladen zal behandelen. Ik vestig heel bijzonder de aandacht op de opgravingen die kunnen worden ondernomen bv. ter gelegenheid van restauratie- of verbouwingswerken aan kerken, kasteelen, ook op plaatsen waar thans verdwenen gebouwen zouden hebben gestaan. Ik verwijs hier o.m. naar de interessante prestaties welke op dat terrein werden geleverd door Z.E.H. Kamunnik Boes en Eerwaarde Broeder Albert inzake de voormalige abdijkerk te Sint-Truiden, door Z.E. Pater Meersseman inzake de Voor-Romaansche kerk te Torhout, alsook de Romaansche; verder door den h. Jamar, hoofdonderwijzer te Oostham en vertegenwoordiger van den V.T.B., inzake de Voor-Romaansche kerk te Oostham.

Worden er in de streek grond- of baggerwerken uitgevoerd dan dient de Heemkundige Kring een oog in het zeil te houden met betrekking op vondsten uit de voorhistorie of uit latere tijden.

Een belangrijk werk in veel gemeenten is ook het excerpereen der kerkelijke en andere archieven van uit een bouwhistorisch en kunsthistorisch oogpunt. Deze gegevens zullen niet alleen te vinden zijn in de plaatselijke archieven, maar soms ook, wat de kerk aangaat, in het archief van de een of andere abdij, indien ze daarmede betrekking had, of, wat het kasteel betreft, in de archieven van de adellijke families die het kasteel eenmaal bezaten.

Een ander zeer verdienstelijk werk, waar de Heemkundige Kring zich zou kunnen voorspannen, is het opmaken van een kunstbiografisch repertorium. Voor de gemeente zou dit in de eerste plaats omvatten een zoo volledig mogelijke biografie van de kunstenaars die er geboren zijn. Deze studie kan worden uitgebreid tot de kunstenaars welke in de gemeente hebben verbleven, vooral wanneer dit verblijf voor hun artistieke loopbaan van eenig belang is geweest of een wel afgebakende karakteristieke periode in hun leven beteekent. Het is ook van belang gegevens te verzamelen betreffende minder gekende kunstenaars, waarvan werken in de gemeente aanwezig zijn. Voor dergelijke studies moet natuurlijk een zeker evenwicht in het oog gehouden tusschen de plaatselijke vereeniging en het belang van den kunstenaar. Het is bv. niet de taak van een Heemkundigen Kring te Eluwijt een volledige studie over Rubens aan te vatten, wel kan hij gegevens verzamelen betreffende het verblijf van Rubens aldaar.

In dit nummer publiceren wij de regelen voor het opmaken van de voorloopige lijst der Vlaamsche monumenten voor geschiedenis en kunst. De reuzentaak die V.T.B. op zich nam, nl. het inventariseeren van al de kunstschaten van het Vlaamsche Land, waarmee in verschillende gemeenten door onze correspondenten reeds een begin werd gemaakt, gaat nu voorgoed zijn gang.

Wij doen een beroep op de medewerking van al onze leden, die iets voelen voor het kunstverleden van hun streek of voor de plaatselijke geschiedenis en oudheidkunde. Heel graag zullen wij uwe medewerking aanvaarden en iedere inlichting, hoe gering ook, zal door de leiding van het Verbond dankbaar in ontvangst worden genomen.

Graag hadden wij dat zij die ons willen behulpzaam zijn zich zoo spoedig mogelijk willen aanbieden, met opgave van de gemeente(n), die ze willen bewerken.

Spoort in uwe omschrijving geschikte krachten op welke ons hun medewerking kunnen verleen en dringt bij onze openbare besturen aan dat ze den V.T.B. zouden steunen bij dit werk zoo noodzakelijk voor de kunsthistorische wetenschap en waar niet alleen Vlaanderen, maar heel de wereld de meeste belangstelling zal voor toonen.

REGELEN VOOR HET OPMAKEN VAN DE VOORLOOPIGE LIJST DER VLAAMSCHEN
MONUMENTEN VAN GESCHIEDENIS EN KUNST.

I.- De inrichting van de voorloopige lijst.

1. De voorloopige lijst der Vlaamsche monumenten van Geschiedenis en Kunst vermeldt:

a) Alle bouwwerken en onderdeelen daarvan, dagteekenend van vóór 1830, die eenig belang hebben uit het oogpunt van kunst, oudheidkunde en geschiedenis;

b) Alle voorwerpen, die aan de onder (a) genoemde voorwaarden voldoen en op eenige wijze met een bouwwerk in verband staan;

c) Met openbare en particuliere verzamelingen wordt in zoover rekening gehouden dat de lijst zal vermelden de verschillende soorten van werken en voorwerpen welke er zich bevinden en, meer in 't bijzonder deze welke uit een der drie sub (a) vermelde oogpunten eenige beteekenis hebben. Indien van deze verzamelingen een gedrukte katalogus bestaat, wordt daarnaar verwezen;

d) De ruines, overblijfsels en voorwerpen uit het voorhistorische, Romeinsche en Frankische tijdperk in de gemeente ontdekt, maar aldaar niet meer bestaande, zullen worden vermeld; de lijst zal eveneens vermelden voorwerpen van een zeker belang welke vroeger in de behandelde gebouwen aanwezig waren en er zich thans niet meer bevinden.

e) De voornaamste verdwenen bouwwerken worden eveneens vermeld;

f) Alle eigenaardigheden van stad-, dorp- en wijktraceeringen;

g) De merkwaardige stadszichten en landschappen worden vermeld in zooverre ze een passend kader vormen voor de behandelde monumenten;

h) Als eigenaardigheden op folkloristisch gebied worden vermeld: toonaam der bewoners, bedevaarten en ommezingen en verder alle gebruiken welke voor het openbaar leven der gemeente van meer dan gewone beteekenis zijn, in zoover ze verband houden met zekere monumenten.

2. De voorloopige lijst bepaalt zich tot de vermelding van het bestaan, den bezitter, het materiaal, de dagteekening en de ontwerpers of vervaardigers der monumenten, zonder deze in bijzonderheden te beschrijven en met terzijdestelling van opzettelijk onderzoek naar nog niet opgehelderde punten.

3. De lijst wordt opgemaakt per rechterlijk kanton en verder naar de gemeenten in alphabetische orde gerangschikt. De monumenten gelegen in gehuchten of gedeelten van gemeenten welke een eigen naam dragen zullen niet afzonderlijk worden vermeld, maar de gemeenten welke door andere zijn opgeslorpt en deze welke tot één gemeente werden verenigd, bv. Bachte en Maria-Lerne (tot Bachte-Maria-Lerne), zullen ook op hun eigen alphabetische rangorde worden vermeld, maar met verwijzing naar de nieuwe gemeente.

Voor de plaatsnamen wordt toegepast de nieuwe officieele spelling. Eventueel worden de Fransche en Duitsche benaming der plaats vermeld. De voorwerpen bedoeld in artikel I onder (b) worden vermeld bij de bouwwerken waarmee zij in verband staan en ook onder de gemeenten waaraan ze mochten zijn overgebracht.

4. De plaatsaanduiding geschiedt zooveel mogelijk volgens de windstreken. Kerken worden te dien opzichte als zuiver georiënteerd beschouwd. Worden de traveeën eener kerk door ranggetallen nader bepaald, dan rekent men bij een normale orientatie, van het W. af en, wat het dwerspand betreft, van de viering uit.

De uitdrukkingen "rechts" en "links" worden in haar subjectieve beteekenissen (van den beschouwer uit) gebruikt, behoudens bij de beschrijving van wapens, waar de regel der heraldiek geldt.

5. Bij de dagteekening van een monument duiden de letters 1,2,3,4 achter het Romeinsche cijfer der eeuw gevoegd, het eerste, tweede, derde, vierde kwartaal, de cijfers I en II de eerste en tweede helft der eeuw aan.

Juiste data worden alleen vermeld wanneer ze degelijk door oorkonden zijn vastgesteld. Bij het vernoemen der namen van kunstenaars wordt achter den naam toegevoegd een kleine "o" om den ontwerper, een "v" om den vervaardiger aan te duiden, verder een "A" wanneer de toeschrijving gesteund is op een handteekening of op de oorkonden, een "C" wanneer deze alleen op stijlkritische gronden berust; bij het opmaken der voorloopige lijst wordt echter niet expliciet aan stijlkritiek gedaan.

6. De mededeelingen betreffende de monumenten geschieden in deze rubrieken en volgorde:

a) Voorhistorische, Romeinsche en Oud-Germaansche monumenten;

b) Verdedigingswerken, en wel:

1. Poorten en poorthekens, muren, wallen, torens, rondeelen, bolwerken, grachten.

2. Burchten en feodale trappen;

c) Bruggen, sluizen, standbeelden en andere gedenkteekens, kruisen, pompen, grondsteenen, banpalen, schandpalen;

d) Wereldlijke openbare gebouwen, gebouwen voor het landsbestuur en voor het gewestelijk bestuur, rechterlijke gebouwen, gevangenissen, wachten, arsenalen, admiraliteitsgebouwen, geschutgieterijen, werkplaatsen, beurzen, gildenhuisen, tolhuizen, hallen, markt-, waag-, keur- en muntgebouwen, doelen, stadsherbergen;

e) Kerkelijke gebouwen, kerken, kerktorens, kerkhoven, kapellen (eerst de bijzonderste kerk en haar bijkerken, dan de andere kerken alphabetische gerangschikt volgens den naam van den patroon, te beginnen met de nog bestaande parochies, daarna de kerken nog gedeeltelijk bestaande; de niet R.K. of deze niet meer ter beschikking van een eeredienst, eindelijk de verdwenen kerken); bisschoppelijke paleizen, abdijen, kloostergangen, kloosters, kluizen, begijnhoven, commanderijen, pastoriën, refuges;

f) Gebouwen van liefdadigheid, wetenschap en kunst, weeshuizen, oude mannen- en vrouwenhuizen, armhuizen, gast-, post- en dolhuizen, bergen van barmhartigheid, hofjes, scholen, bibliotheken, schouwburgen, concertzalen, musea (lokale), universiteiten en colleges.

g) Partikuliere gebouwen, heerenhuizen, landhuizen, hofsteden, boerenwoningen, herbergen, kantoren, pakhuizen, stallen, schuren, molens, duiventoren, jachthuizen;

h) Musea, partikuliere verzamelingen, varia, landschappen en stadszichten; De bijzonderheden van folkloristische aard worden vooraan vermeld; indien ze echter in betrekking staan met een bepaald monument, geschiedt de vermelding bij de behandeling van bedoeld monument.

7. Bij gebouwen die in den loop der tijden voor verschillende doeleinden hebben gediend, geeft voor de plaatsing in een der rubrieken die bestemming den doorslag, welke uit het karakter van het gebouw het duidelijkst spreekt. Van zulke gebouwen wordt de tegenwoordige bestemming eveneens vermeld.

8. De gebouwen en de voorwerpen worden in iedere rubriek zooveel mogelijk genummerd met een volgijfer.

9. De vermelding der belangrijkste gemeenten omvat:

- V.H.
- a) De plaatsaanduiding (straat, nummer of wijk);
  - b) De benaming, zoowel de historische, officieele, als de algemeen gebruikelijke: Sint-Romboutskerk of Metropool (Mechelen), Sin-Pauluskerk of Preekheerenkerk (Antwerp).
  - c) De aanduiding van den eigenaar of den gebruiker, indien deze aanduiding van belang is voor de bestemming of den aard van het gebouw.
  - d) Het tijdstip van stichting of bouw, belangrijke verbouwingen, vergrotingen, herstellingen verdere merkwaardigheden als brand, instorting, enz.
  - e) Een opgave van jaartal en leider der restauraties na 1830;
  - f) De opsomming der voornaamste onderdeelen van den plattegrond met vermelding van dagtekening, bouwstijl en materiaal; bij kerken in de volgorde: schip en zijbeuken, dwarspand, koor, kapellen en torens (hierbij is op te geven de aard der koorsluiting, recht, rond of polygonaal; bij polygonale sluitingen bovendien uit welken veelhoek zij geconstrueerd zijn, tenzij dit door het ontbreken der welfing of om andere redenen een uitvoerig onderzoek zou meebrengen; indit geval zich bepalen tot de vermelding van het aantal zijden, die niet evenwijdig zijn aan de lengte of de definitie van den veelhoek achterwege laten).
  - g) De merkwaardige onderdeelen der inwendige architectuur.
  - h) De opsomming der voornaamste onderdeelen van de(n) gevel(s).
  - i) De belangrijkste meubelen.

10. Bij vermelding van gebouwen wordt de begane grond, ook al ligt deze verhoogd, niet als eerste verdieping geteld. Bij de beschrijving van het uitwendige van torens wordt van geleding, niet van verdieping gesproken.

11. In de vertrekken van een gebouw worden de onderdeelen zooveel mogelijk in deze volgorde vermeld: zoldering, betimmering, wandbeschilderingen en andere wandversieringen, vloer, schoorsteen, nissen en beelden, glasramen, bijzonderste meubelen, verlichtingstoestellen, schildcrijen, tapijten en bahangsels, kleinere voorwerpen.

12. De vermelding eener kerk omvat behalve het in art. 9(a)(1) bepaalde:

- a) Den naam van den beschermheilige.
- b) Het jaar der verheffing tot parochiekerk en van de oprichting van kapittels.
- c) De ligging, beknopt aangegeven, ten opzichte van de orientatie.
- d) De merkwaardigste elementen der versiering en wel in deze volgorde: vloeren, beeldhouwwerk, schilderwerk, mozaïken, glasramen, lambrizeeringen.
- e) De merkwaardigste meubelen, het liturgisch gerei enz., en wel; in deze volgorde: 1. Altaren, altaarsteenen, gebeeldhouwde en geschilderde altaarbladen, sakramentstorens, sakramentshuisjes, ingemaakte kasten van verschillenden aard, piscines, oliekastjes, -2. Doksalen, orgeltribuns en orgels, koorafsluitingen, koor- en kerkmeestersbanken, communicbanken, biechtstoelen, doopbekkens, predikstoelen, triomfkruisen, trabes.- 3. Doopvonten, wijwatervaten.- 4. Koorlesse-naars.- 5. Tochtportalen.- 6. Grafmonumenten, de oudste zerk en verder de meer uitvoerig gebeeldhouwde zerken, epitafen.- 7. Beelden, schilderijen, tapijten.- 8. Herinneringsfresco's, fragmenten van glasramen, eglomiseerde glazen, teekeningen, rolrouwborden,-

9. Altaarlampen, lichtkronen, linters, kandelaars, lichtramen.-
 10. Offerblokken, verplaatsbare zetels.- 11. Kelken, monstransen, cibories, pyxydes, heilige olievaten, kruisbeelden, relikwiekasten, relikwiehouders, draagbare wijwatervaten, offerandeschotels, voorwerpen uit porcelein en gleisaarde.- 12. Liturgische gewaden, antependia, kazuifels, stoelen, dalmatieken, koorkappen, humeralos, kanten, altaarkleeden, vaandels.- 13. Liturgische boeken, handschriften, verlichtingen. 14. Klokken, horloges, uurwerken, beaardden, bellen, ratels, sakristiemeubelen, altaren, zetels, waterbakken, pompen.

II.- De uitgave van de voorloopige lijst.

13. De voorloopige lijst van iedere provincie vormt een doorlopend gepagineerd deel, doch kan bij grooten omvang in stukken gepubliceerd worden. Aan het eind van elk deel komt een alphabetische lijst der plaatsnamen, een overzicht in tijdsorde der voornaamste monumenten en een lijst der kunstenaars en ambachtslieden.

14. Voor de steden Brussel, Antwerpen, Gent, Mechelen, Brugge en Leuven worden een of meer afzonderlijke fascikels voorzien. De kopij van de voorloopige lijst wordt persklaar bij het Verbond voor Heemkunde ingeleverd. Dit beoordeelt of zij naar inhoud en vorm beantwoordt aan de eischen indeze Regelen gesteld. Is dit het geval, dan zorgt het Verbond voor het ter perse leggen, en verschijnt de lijst onder den naam en de wetenschappelijke verantwoordelijkheid van den bewerker. Indien het Verbond vaststelt dat de Regelen niet in acht genomen zijn, treedt het in overleg met den bewerker.

+++++

+++++

WAT HEB IK AAN DAT TIJDSCHRIFT?

door Jozef Van Overstraeten.

II. WETENSCHAPPELIJKE TIJDINGEN.

Orgaan van de Vereeniging voor Wetenschap.

Redactie en beheer: Huize Mac Leod, Sint-Pietersnieuwstraat 98, Gent.

Tel. Gent 123.22- Postrekening Ver. voor Wetenschap Gent nr 4302.78

Abonnementsprijs per jaar: Voor binnenlandsche leden van een der Vl.

Wetensch. Congressen, 20 fr.; voor binnenlandsche niet-congresleden, 40 fr.

Eerste nummers: Augustus-September 1936.- Jongste nummer: Februari 1942.

Eerste jg.: tot Juli '36, elf nrs, waarvan dubbelnr 6-7, 192 bl.

Twede jg.: Okt.'36-Juli-Aug.'37, 12 nrs, waarvan dubbelnrs 8-9 en 11-12, 176 bl.

Derde jg.: Okt.'37-Juli-Aug.'38, 12 nrs, waarvan dubbelnrs 6-7 en 11-12, 384 kol. (vanaf jg. 3, nummering per kolom, en niet meer per blz.)

Vierde jg.: Okt.'38-Juli-Sept.'38, 12 nrs, waarvan dubbelnrs 9-10 en 11-12, 368 kol.

Vijfde jg.: Jan.'40 - Dec.'40, 6 nrs, 272 kol.

Zesde jg.: Jan.'41-Dec.'41, 12 nrs, 320 kol.

Zevende jg.: Jan.'42-Formaat: 21 cm. x 29,5 cm.

Dit maandschrift hebben wij eigenlijk te danken aan Dr phil. Jef Goossenaerts, den buitengewoon ijverigen en ondernemenden sekretaris en de spil der Vl. Wet. Congr. Hij is de hoofdredacteur en de eenigste vaste medewerker. Zijn tijdschrift schijnt wel het Deutsche "Forschungen und Fortschritte" als voorbeeld te hebben genomen. Met het oog op ons beperkt taalgebied en onze kultureele toestanden, mag het natuurlijk niet ermee vergeleken worden. Hoogleeraars werken er al te weinig aan mee; door de regering wordt het niet gesteund. Het bestrijkt een zoo reusachtig gebied en heeft onduidelijke grenzen met zooveel andere wetenschappelijke of vulgariseerende tijdschriften, dat het eenigszins onder die omstandigheden lijdt. Zijn eigen plaats onder de zën lijkt ons vaak niet scherp genoeg afgeteekend en niet voldoende verantwoord. Voor de heemkunde en haar "hulpwetenschappen" is het stellig belangrijk, zooals ons heemkundig overzicht over den inhoud der totnogtoe verschenennummers het zeker aantoot. De hoofdredacteur stelt trouwens warm belang in de heemkunde en is feitelijk ook een heemkundige, met o.m. een groote bevoegdheid op 't gebied der landbouwtal. - Ons Verbond voor Heemkunde is aangesloten bij de Vereeniging voor Wetenschap. Reden te meer om het abonneeren op "Wetenschappelijke Tijdingen" zeer sterk aan te bevelen.

De geologische ontwikkeling der Vl.kust, IV, 22-7, 41-8 (R. Taverniers), 94-5; de oorsprong der namen "Vlaming" en "Vlaanderen", IV, 33-41 (Leo Delfos); de aanslibbing der reede te Zeebrugge, I, 7-9, 75 (J. Van Caenegem), I, 69-70 (A. Hacquaert), 115-6.

Over waterschapstoestanden (onze polders), I, 108-10 (Van Panhuys)

De zuivering van het Spierewater, III, 97-8, IV, 281-3 (N. De Baenet), 339 (G.)

Congres over Brugge en ommelanden, I, 19-24, 50-2.

Gallo-Romeinsche voorwerpen uit Brugge en ommelanden, II, 50-1 (N. Van der Biest). Publicaties over oudheidkunde en opgravingen, III, 265-6 (R. De Maeyer); namen en feiten uit onze archeol. annalen, VI, 283-6 (id.); de nationale oudheidkunde, I, 73-4 (H. Van de Weerd); Romeinsche villa's in België, III, 128-30 (R. De Maeyer)

Een museum vr vöörgeschiedenis en iconografie van Gent, VI, 111-4 (Clemens Trefois)

Kelten, Romeinen, Franken, I, 13, 45-46 (Goossenaerts, G. Schamelhout, J. Mansion)

Over Petri's "Germanisches Volkserbe in Wallonien und Nord-Frankreich", II, 156-60 (H. Draye); het wetenschappelijk debat rond de Germ. landname, VI, 129-42 (H. Draye); Anthropologisch onderzoek in West-Vlaanderen, I, 42-5 (G. Schamelhout).

Over bevolkingsleer (demologie), VI, 65-70 (J. Symons)

Over vroeg Vl. geschiedenis, V, 225-32 (J. Dhondt); de graven van Vlaanderen en hun domein (864-1191), VII, 25-32 (L. Voet); Hoe werd Vlaanderen beheerd onder het oud regiem? VI, 153-9 (J. Dhondt); de stadofficiën te Brugge tot in de 17e eeuw, II, 99-102 (Julien Claeys); de omwenteling uit 1302 en het begrip "Vlaanderens oere", I, 182-5 (Leo Delfos); de Unie van Utrecht en de scheiding van Noord en Zuid, VI, 225-32 (L. Delfos); de groei van de geschiedschrijving in Vlaanderen in de Ned. taal, VI, 206-11, 237-8, 249-57 (Theo Luykx).

De graftomben van Karel den Stoute en Marie van Bourgondië in de Lievevrouwekerk te Brugge, II, 51-6 (Van Zuylen van Nijeveldt); 16e-eeuwsche Brugsche majolika, I, 112-5 (Henri Nicaise); Brusselsche legwerkers uit de 17e eeuw, II, 98 (J. Diverger).

Satnd van het Nederl. volkskunde-onderzoek, V, 9-11 (J. De Vries); een atlas voor Zuidnederl. folklore, IV, 263-8 (Clemens Trefois); over onze zwaarddansen, VI, 60-1 (Eugèn Verstraete), 79, 122, V. 262.

Het Sterckshof te Deurne, museum der Vl. beschaving, I, 12 (Arseer Kannes); over openluchtmusea, VI, 27-8 (J. Lyna), 79, V, 260-1.

Het natuurhistorisch museum Maxburg te Meer, III, 366-9 (L. Sendan) over ornithologie, IV, 122-5 (A.W.); plantenkaartjes, VII, 1-8 (E. Van Rompaey)

Over heemkunde, IV, 130-3 (E. Tieleman), 243-4, 347-8, VI, 79-81, 267, VII, 40; over plaatselijke wetenschap (geschiedenis en folklore) inde prov. Antw. III, 120-3 (Holvoet), V, 211; een bibliografie van de Vl. gemeenten, VI, 97-102 (L. De Wachter)

Dialectonderzoek, IV, 89-168-71 (J. Leenen), 342'3, VI, 23+4; het seminarie voor Vl. dialectologie v/d universiteit te Gent, III, 321-6 (E. Blancquaert) de fonoplaat als middel tot taalonderzoek, I, 62-8 (Willem Peo)

Onontgonnen lexicograf. materiaal, III, 9-16 (Jan Lindemans-Goossenaerts), V, 246-7.

Belang van toponymie. Hoe te werken? IV, 85-6 (J. Helsen)

De Nederl. scriptoria, V, 65-77 (Stef. Axters)

Wat en hoe is een rijksarchief? Het rijksarchief te Antwerpen, II, 121-4 (A. Gielens); te Hasselt, III, 151-5 (J. Lyna); V, 211; te Brugge, III, 326-31 (R. De Witte); het alg. rijksarchief te Brussel, IV, 268-73 (A. Cosemans); de Koninkl. Bibliotheek van België, IV, 195-204, 230-5 (Julien Van Hove)

De "Vereniging der Antw. Bibliophielen" en haar orgaan "De Gulden Passer", VI, 166-8, 177-86 (C. Debaive)

Over dagbladwetenschap, VI, 42-5 (M. J. Liesenborghs); voor een geschiedenis van het Vl. dagbladwezen en een Vl. persmuseum, VII, 9-12 (id)

Wetenschap en volk, III, 4-9, 85-8, 116-9, 168-71, 358-64 (de hogere onderwijsinrichtingen en wetenschappelijke instituten van België), IV, 73-8, 105-11, 173-6, 205-10 (het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek; vooral O. Bogaert).

Is er nog werk? V, 209-12, 246-9, VI, 23-5, 58-9, 82-3, 120, 186-7 (J. Goossenaerts).

Vaste rubrieken: o.m. wetenschappelijke congressen in en buiten Vl.; personalia (bijsterfgevallen vooral)

Besluit: Dit maandschrift mag in een Vlaamsche heemkundige bibliotheek niet ontbreken!

III. MECHELSCHE BIJDRAGEN.

Driemaandelijksch tijdschrift, uitgegeven door den Mechelschen Kring voor Oudheidkunde, Geschiedenis en Folklore, gesticht door en afdeeling van den V.T.B.

Voorzitter: Jozef Uytterhoeven; tevens hoofdredacteur van het tijdschrift
 Sekretaris: Ferdinand Pauwels.-Bibliothecaris: Leop. Van den Wijngaert.
 Penningmeester (en briefwisseling): Leop. Van den Hove, schoolbestuurder, plaatselijk vertegenwoordiger van den V.T.B., Van Benedenlaan 59, postrekening 45.51.63.

Lokaal: Café Soudan, O.L. Vrouwstraat 131.

Eerste jaargang: 1934 (twee nummers).- Alle verdere jaarg. bestaan uit 4 nrs. Jongste nr, nr 4 (November) van den 8n jg., 1941.

Het kwartaalschrift wordt vanaf het begin flink verzorgd, op zeer goed papier en vaak met mooie illustraties (foto's en kaartjes), door de "Mechelsche Drukkerijen". Formaat: 16 cm.5 x 25 cm.5- Abonnement: 15 fr. Loede nummers: 5 fr. Nog te verkrijgen: jaargangen 1935; '36, '37 en '39 volledig, tegen 15 fr. per jg.; jaargangen 1938 en '40 min het eerste, ook tegen 15 fr. per jg.

+++++

De leidende en stuwende kracht van het tijdschrift is zijn hoofdredacteur, de h. Jozef Uytterhoeven, uitstekend kenner van de geschiedenis zijner streek vanaf de vroegste tijden, hoogst verdienstelijk archeoloog-met de spade, een der bedrijvigste van ons land, met scherpe intuïtie. Tegenover den toponymist moet men kritischer staan.- De hoofdbijdragen van het tijdschrift zijn van z'n hand:

De m.bodem in prae-Romeinsche tijden, I, 3-20; in den Romeinschen tijd, I, 21-8, 33-6; M. in den Frankentijd, I, 37-52, II, 1-12, 33-47, 65-87, 97-107; onder de leenroerigheid, III, 65-76, 97-108, IV, 1-13, 41-51, 73-7, 113-26. Vondsten (Silex, Belgo-Romeinsche woningen, graven, waterputten en voorwerpen, aardewerk uit de 13e, 14e, 16e, 17e, 18e eeuw, standaard-graanmaat enz.) in het m., door hem e.a.: I, 61-4, III, 141-4, V, 102-4, 128-43, VI, 86-8, 182-92, VIII, 110, 95.

Over m. onderaardsche gangen en merkwaardige kelders, III, 53-7, 131-4, V, 22-7.

Een niet-alledaagsch grafscript aan de Sint-Kathelinekerk, IV, 70-2 (15e eeuw).

De mobilisatie der m. weermacht, VI, 42-51

Samen met advokaat Vaast Steurs (zie verder) gaf hij reeds in 1926 "De Toponymie van M." uit (andere werken: zie II, 31; ook medewerking aan "Toerisme"). Sedert jg. V publiceerden ze in "Mechelsche Bijdragen" een zeer uitvoerig alphabetisch glossarium, met talrijke bewijsteksten en omstandige verklaringen: "De plaatsnamen van M. binnen de oude wallen" V, 33-58, 91-102, 111-22, VI, 111-9, 143-52, 195-202, VII, 28-46, 91-112, 138-49, VIII, 42-74, 111-6, 137-51 (tot: 307.-Kramers Toren)

De benaming Katerveire te O.L.V.-Waver, III, 17-22, VIII, 110 ("café des Cahorsins").

+++

De voornaamste medewerker van den h. Uytterhoeven is advokaat Vaast Steurs, modestichter van den kring en tijdschrift. Hij is vooral verdienstelijk op het gebied der genealogie en der toponymie. Voor hem geldt echter ook het voorbehoud dat we hierboven maakten.

m. genealogie: de geslachten Volcard (I, 29-32), van der Aa (I, 54-61), van Adoghem (II, 18-22), van Oudeghem, alias Hoofd (II, 57-32), Van der Maalstede (III, 126-30) van Merode (IV, 16-20), van Milse (IV, 78-94), de bezitters van het "Hof van Berlaer" (VIII, 91-4), Burcht van Hanswijk of kasteel van Bautersm, III, 22-5

M's overwegende rol in de stichting van den Burgondischen staat, V, 1-15; het graf van Margareta van York, III, 109-17 (door hem ontdekt in de voormalige Minderbroederskerk)

De kapel van Sint-Maarten, III, 46-52, 96 (verdwenen)

Het Olivetengesticht op den Kattenberg, VIII, 75-80

De m. huizen der ambachten en neringen, IV, 52-7; en der gilden, IV, 140-4; Chamberlain's in betrekking met m. kooplieden, VI, 177-9 (14e.-16e. eeuw) 1939- Herinneringen (uit 1439, 1489, 1539, 1689, 1789, 1839) VI, 52-8. Onze wetgeving betreffende de opdelving van bedolven zaken, IV, 154-6 (gewicht?)

+++

Gewetensvol folklorist van heel wat meer dan plaatselijk belang is de h. Leopold Van den Wijngaert, die in een paar grondige studiën de vroeg-Germaansche wortelen onzer volkskunde blootlegt:

Indiculus superstitionum et paganiarum van het concilie van Leptines, II, 49-56, 88-96, 123-8, III, 25-32, 57-64, 93-5; de heidensche gebruiken in de sermoenen van Sint Eloi, V, 28-32; het gezegde "boter aan de galg", I, 53-4;

De oergermaansche kalender, VII, 14-28, 49-60, 113-30, VIII, 19-37, 81-91, 117-24.

*++

Een der trouwste en verdienstelijkste medewerkers is stellig Jozef Van Balberghe: over de letterkundigen Frans Van den Bergh, II, 116-9, en Herman Baccaert, III, 87-93; m. dialectstudie, V, 83-90 (klankleer)

=====

M.=Mechelen; m.=Mechelsche

Tweevoudig Rym-Geklanck bij de plechtige steding eener m. begijn, V, 59-64.

Schellekenstoren van Sint-Romboutskerk, VI, 64-75 (folklore uit 1874)

Een relict van den ouden kleinen Kruisweg binnen de vesten, VIII, 38-41 (schilderij 1774)

De patroonheiligen der ambachten te M., IV, 145-54.

+++

Hoogleraar Dr. phil. Robert Foncke zoekt verpoozing in losse aantekeningen over de vroegere folklore en de "petite histoire" zijner geboortestad:

IV, 126-9 (Paaschfolklore), V, 17-21 (Joden), 123-7 (Engelsche Furie, 1580), VI, 105-10 (1572), 180-1 (over het bijwoord "woe"); VII, 149-51 (nog 1572); VIII, 131-6 ("botten")

Vreemdelingen te M., VI, 3-41; Verboden kinderspel en kinderlust in oud-M., VII, 60-90, F.E. Delafaille, de eerste m. folklorist, VII, 131-7 (19e.e.)

+++

De folklorist Fr. Perckmans behandelde de Sint-Maartensfolklore te M., III, 135-41.

+++

Stadsarchivaris Raymond Van Aerde publiceerde wat bouwstoffen uit het stadsarchief, betreffende het schoolwezen te M. in de 16e, 17e en 18e eeuw, II, 23-30, 120-3.

Een boeiende folkloristische bijdrage van zijn hand behandelt de Simmejacht te M., VI, 121-39 (Hierbij: Foncke 194-5)

Het Elisabeth van Nerim Convent (1564) op het Groot Begijnhof, VIII, 1-18.

+++

Op eng locaalhistorisch gebied beweegt zich de h. Lode F. Devos:

"t Eerste klooster van Bethaniën, gewezen hof van een tak der Berthouden gezegd "van Berlaer" III, 81-7; over Froelghen, III, 121-5; het Vrijbroek en de "Gemeenten" te M., IV, 21-32, 58-69, 95-112, V, 15-6; het "steynen huys" van heer Jan Van Pamel, IV, 130-9. Buiten de "Overste-Poort": bij den "Draaiboom" te Zemst waert, V, 105-10, bij "Verloren Cost", VI, 59-63; tusschen stadsvest en Broeckstrate, VI, 140-3.

+++

Van den h. Em. Van Balberghe:

Stadswapen van M., III, 77-81; oude maten en gewichten, met hun herleiding in het metriek stelsel, III, 118-20; was er in 1128 een vermaarde Academie te M. ?, VII, 152-3 (neen).

+++

Van den h. J. Stadelers:

Johannes Pupper, stichter van Thabor, II, 108-16; Karel de 1^e sluse te M., VIII, 152 (de man die aan Europa den aardappel schonk).

+++

Van Ferdinand Pauwels:

De "ordonnantie van den Steene ofte gewanckenisse der Stede (1597), VI, 75-85; een huwelijk onder de galg in 1597, VI, 193-4.

+++

Van Hendrik Diddens:

Bij het eeuwfeest van een m. congregatie. Uit de jonge jaren van Mgr. Scheppers, VI, 89-104.

+++

Twee degelijke bijdragen van Prosper Verheyden:

Jan Mone's bandpaneel voor Jan Carondelet, V, 65-82; Guido Gezelle's handschriften van Avontliederen, met briefjes aan Tinel, VIII, 96-109

Dr.phil. Gerard Olbrechts wijdde een drietal bijdragen aan het m.tooneel. Tooneelbenoedigheden bij de m. rederijders in de 17e en 18e eeuw, II, 13-7; een "niet seer stichtelijk" tooneelstuk, II, 47-8; schrijvers uit de rederijderskamer "De Peene", in de 17e en 18e eeuw, VI, 157-76, VII, 1-13 (Jan Thieullier, Hendrik Faid'herbe)

+++

De h. Lode De Bruyne, leverde een goede studie over beeldhouwer Alexander Colijn; III, 1-17, 33-45.- Prof. Dr Leurs schreef een stukje tegen de voltocing van Sint-Romboutstoren, IV, 14-5.- Dr Juliane Gabriëls behandelde enkele m. kunstproblemen, VIII, 125-30 (schilderkunst)

+++

Enkele boekbeoordelingen zonder belang, verder mededeelingen en verslagen over de Kring en een naamloos "In memoriam" voor drie geleerde Mechelaars: G. Van Doorslaer, J. Laenen en H. Coninckx, VII, 154-60(+19)

+++

Besluit: "Mechelsche Bijdragen" is, dank zij vooral de hh. Uytterhoeven, Steurs, Van den Wijngaert, Van Balberghe, Foncke, een degelijk tijdschrift, waaraan de Mechelsche Oudheidkunde, geschiedenis, folklore, toponymie en genealogie veel te danken hebben. Ook buiten Mechelen zal het door den Vlaamschen heemkundige, welke een dier wetenschappen beoefent, dikwijls met vrucht ter hand genomen worden. Ernstig werk op het gebied dier wetenschappen is vaak ondenkbaar zonder het scheppen aan deze mild vloeiende bron.

++++

++++

TWEEDE LIJST VAN V.T.B.-STUDIEKRINGEN EN -CORRESPONDENTEN VOOR HEEMKUNDE

De onder streepte namen duiden de plaatsen aan waar een V.T.B.-studiekring voor Heemkunde bestaat. Kringen en correspondenten beantwoorden graag alle heemkundige vragen. Postzegel voor antwoord niet vergeten! Wie wil op de derde lijst voorkomen? Wijzigingen aan de twee eerste lijsten worden in dank aanvaard.

Leider van het Verbond voor Heemkunde: Jozef Van Overstraten, leeraar, Parklaan 24, Aalst.

Affligem(Hekelgem): Dom Renerius Podevijn O.S.B., Abdij

Antwerpen(Zie I +) Lode De Bruyne, ambtenaar, Lovelingstraat 15

Beveren(Roesselare): E.E.H.Cesar De Norme, onderpastoor.

Breedene: Karel Clybouw, onderwijzer

Deurne(A): Acerts A., Stafinsstraat 31(verbetering)

Diegem: Ernest Peeters, Sint-Katharinastraat 96

Druivenland: Jona Stan, Puistraat 6, Neerijche (verbetering; zie I)

Edgem: Vaast Mauquoi, burgemeester, Herfstlei 3.

+++

+++

Uitgave van den Vlaamschen Tperistenbond

Sint-Jacobsmarkt 45, Antwerpen

WAT KAN EEN HEEMKUNDIGE DOEN VOOR DAGBLADWETENSCHAP EN DANBLADKUNDE?

door ⁷H.J. Liesenborghs (Climax), Sint-Lambrechts-Woluwe-Brussel.

V.V.H.

A.- Inleidend woord.

Deze korte bijdrage, bestemd voor onze heemkundigen en voor de heemkundige studiekringen, is, naar men licht begrijpen kan, geenszins bedoeld als de uitstippeling van wat een cursus over het onderwerp "Het Dagblad, de dagbladkunde en de dagbladwetenschap", zou kunnen zijn. Ons is alleen gevraagd de aandacht der lezers van dit geschrift te vestigen op het verband dat tusschen de heemkunde en het dagbladwezen zou kunnen bestaan en, naar verder blijken zal, wel degelijk bestaat.

Het begrip nieuwsblad, courant of krant, hoeven wij hier voorzeker niet nader te definieeren. Iedereen neemt immers elken dag ten minste één krant ter hand om er datgene in te zoeken waarnaar zijn geest nieuwsgierig is. Met ongeduld verbaaid hij het oogenblik waarop "zijn" blad in de bus wordt geworpen of hem door den verkooper wordt overhandigd. Zóó groot is de belangstelling voor het dagblad dat sommigen, bij zijn aankomst, alles laten liggen en staan om eerst even een blik te werpen in "de gazet" of, in de tram, en elders, over den schouder van hun buurman heen, (wat, tusschen haakjes gezegd, niet zeer beleefd is) mede kennis te nemen, zoo niet van den kleinen tekst, dan toch van de resumeeerende titels, in de krant van den heer die juist vóór of naast hen een dagblad ontvouwt.

1.- Oorsprong en ontwikkeling van het persbedrijf.

Met een tikje overdrijving zou men allicht kunnen beweren dat het dagbladwezen of, juister misschien, het "informatiewezen" zoo oud is als de wereld zelf. In een geschiedenis van de pers opklimmend tot de oudste oudheid, zou men allicht, als "boutade", de bulderende stem van den onzichtbaren maar verborgen Jehovah, Adam en Eva uit het Aardsch Paradijs verjagend of Noach of Mozes de les lezend, met die van den even onzichtbaren "speaker" van het hedendaagsch "gesproken dagblad" of van een Staatshoofd dat zijn volk verslag uitbrengt over een voor de gemeenschap belangrijke aangelegenheid of onderrichtingen verstrekt en bevelen geeft voor de naaste toekomst, kunnen vergelijken. Men zou ook van de alleszins merkwaardige en uiterst levenlige- hoe- wel niet altijd zeer objectieve- oorlogsreportages kunnen spreken welke Xenophon's "Anabasis" of "Tocht der 10.000", geschreven omstreeks het jaar 400 vóór onze tijdrekening, en Julius Caesar's "De Bello Gallico" ongetwijfeld toch zijn, of van de "Senatsverslagen" en andere mededeelingen, de "acta diurna" van denzelfden Romeinschen keizer, of ook nog van de letterkundig zeer verzorgde "kronijken" van Froissart en Philippe de Comines, geschiedschrijvers der groote Fransche koningen, maar dit alles zou ons te ver brengen. In China bestond, volgens zekere historici, reeds omstreeks het jaar 400, volgens andere geleerden zeker toch ten jare 911 na Christus, een nieuwsblad "King-Pao" (Hoofdstad-Berichten) geheeten, dat als de oudste gedrukte krant moet worden beschouwd en eerst in 1914, tengevolge van de economische en politieke moeilijkheden in Oost-Azië, is

verdwenen. In Europa, te Venetië, lichtte het stadsbestuur, in de XVIIe eeuw, de bevolking, aan de hand der binnenkomende berichten, door middel van "foglieti" of "fogli d'avvisi" in, omtrent belangrijke feiten voor gevallen in en buiten de stad. In Zuid-Duitschland verbreidden groote handelshuizen, omstreeks denzelfden tijd, verzamelingen van geschreven berichten. Het oudste in Europa gedrukte nieuwsblad (de "foglieti", "avvisi" enz. waren geschreven couranten) tot heden gekend, zou de, omstreeks 1600, te Augsburg in Duitschland gedrukte "Avisa, Relation oder Zeitung" zijn. Toch mag niet worden vergeten dat, in 1605, door Abraham Verhoeven, in onze Vlaamsche Scheldestad, een courant getiteld "Alle de nieuwe Tijdinghen" werd uitgegeven. Eerst in 1631 verscheen Theophraste Renaudot's "Gazette de France", slechts enkele weken geleden nog, door een groot Fransch-Brusselsch avondblad, voor de zooveelste maal, ten onrechte "le premier journal du monde" genoemd.

Welke uitbreiding het courantenwezen sedertdien heeft genomen zal iedereen wel eenigszins bekend zijn. In 1939 verschenen, in Europa en Amerika, verscheidene dagbladen op meer dan een, en zelfs twee miljoen exemplaren. Ook het Vlaamsche perswezen nam-proportioneel gesproken- een groote uitbreiding. Tenminste drie Vlaamsche bladen mochten op een dagelijksche oplage van ruim 100.000 exemplaren bogen. De diepgaande invloed, ten goede en ten kwade, van de pers, kan door niemand worden geloochend. Ook de nieuwere persvormen: foto, illustratie, gesproken dagblad, filmjournaal hebben, met de televisie reeds in het verschiet, hun plaats veroverd in het sociale leven van den modernen mensch.

2.- Dagblad en heimat.

De pers is misschien niet louter een spiegel van onze samenleving, maar toch geeft zij ons, in een voor waarneming en benadering geschikt voor een beeld van het intellectuele en moreele peil van het volk dat ze leest. Voor een aanzienlijk deel van de massa is het dagblad zelfs het eenige geestelijke voedsel dat zij tot zich neemt. Slechts een klein deel leest letterkundige en wetenschappelijke tijdschriften of geestverheffende boeken. Zoo kan, wel degelijk, door een grondige kennis van het perswezen van een volk, het geestelijk "klimaat" van dit volk worden begrepen. Zou iemand zich bijvoorbeeld "The Times", wat geest, inhoud en typografische voorstelling betreft, als een Parijzer "Journal" kunnen indenken? Typeert de "Nieuwe Rotterdamse Courant" niet, op bijna perfecte wijze, den gemiddelden, burgerlijken Noordnederlander? Zou een treurig voorbeeld van journalistieke verwording als de, ook in ons land, beruchte "Paris-Soir" van vóór Mei 1940 was, in Duitschland bijvoorbeeld, mogelijk zijn geweest?

De pers is echter, als abject van sociale studie beschouwd, nog heel wat meer dan een spiegel der volkeren. Zij is ook een tijdspiegel en heeft, als zoodanig, historische waarde en beteekenis.

Zoo komen wij, schier ongemerkt, tot de kern van ons onderwerp: het verband tusschen heemkunde, dagbladkunde en dagbladwetenschap.

"Heemkunde" - de h.J. Van Overstraeten zeide het duidelijk in het nummer van 1 Januari 1942- "is de studie van het worden en het zijn van de heimat, van het "heem", is de beoefening van alle wetenschappen, zelfs de toegepaste, op het plaatselijk plan, in het locale en regionale raam. Het is de studie van de eigen omgeving, de eigen streck, in al haar aspecten, zoowel in den huidige staat en in haar toekomstmogelijkheden, als in het verleden".

3. Wat is dagbladkunde ?

Dagbladkunde- het woord werd het eerst in Duitschland gebruikt als "Zeitungskunde" - is de kennis van het dagbladbedrijf, van het dagbladwezen als vak, als "praxis". Kennis van de redactionele zijde van dit bedrijf volstaat evenwel niet; dagbladkunde is kennis van de geheele perstechniek, van de industrieele exploitatie, het publiciteitswezen enz.

4. Wat is dagbladwetenschap ?

Dagbladwetenschap is de kennis van de sociale en sociologische, ethische, politieke, economische, historische en taalkundige betekenis van de pers, dus niet van de dagelijksch verschijnende krant alleen, maar van alle periodiek uitkomende geschriften van in- en voorlichtenden aard. Tusschen dagbladkunde en dagbladwetenschap is de verhouding ongeveer dezelfde als tusschen de praktijk van het zakenleven en de economische wetenschap of zelfs wetenschappen.

In Duitschland wordt de dagbladwetenschap aan talrijke universiteiten gedoceerd. Men kan er een doctoraat in de sociologie behalen met de "dagbladwetenschap" als hoofdvak. "Zeitungswissenschaftliche Institute" bestaan aan de universiteiten te Berlijn, Freiburg, Hamburg, Heidelberg, Kiel, Keulen, Königsberg, Leipzig, Münster, München enz. Aken bezit zijn Dagbladmuseum. In Noordnederland werd, vóór Mei 1940, "dagbladwetenschap" gedoceerd aan de universiteit te Leiden en te Utrecht. Frankrijk heeft zijn cursussen voor dagbladwetenschap (Science du Journalisme) aan de universiteit te Rijsel en de Parijsche universiteit.

Hier te lande bestaat alleen ons, sedert 1932, om de twee jaar, in het kader der Vlaamsche Wetenschappelijke Congressen, gehouden Congres voor Dagbladwetenschap, welk Congres 17 Mei a.s. weer bijeenkomt.

B.- 1.- Hoe kunnen heemkunde en dagbladwetenschap elkaar aanvullen? Het antwoord ligt voor de hand. Dit kan gebeuren door een ernstig, liefst methodisch-wetenschappelijk onderzoek, in het heemkundige kader, van de plaatselijke pers in het heden en het verleden. Menig stadje, menig dorp heeft (of had) zijn plaatselijk weekblad. Het opsporen en rangschikken van oude nummers, het aanleggen van, zooveel mogelijk, volledige- waar het niet kan, van onvolledige-verzamelingen dezer bladen, van eerste nummers, feestnummers, extra-nummers, eventueel ook laatste nummers. Dit alles wordt dan zeer kostbaar materiaal voor het Vlaamsch Dagbladmuseum, dat er toch eenmaal moet komen.

2.- Geschiedenis.

Voor de geschiedenis van het Vlaamsche Dagbladwezen is een werk, als hierboven geschetst, van het hoogste belang. Ook voor de geschiedenis van de eigen streck, van het eigen volk, is de pers (de plaatselijke evenzeer als de andere) een rijke bron van studiemateriaal. Voorbeeld: de geschiedenis van den opstand in 1830-1831 werd, in het begin van onze eeuw, geheel "verschreven" te Gent door wijlen prof. Victor Fris, mede op grond van gegevens door hem en zijn studenten gevonden in de bladen uit den Belgischen revolutiestrijd.

3.- Sociologie.

Uit een verstandig onderzoek van de plaatselijk en regionale pers kan de sociale "sfeer" van een bepaalde streck, in een bepaald, en

niet al te ver van ons verwijderd tijdperk, worden gereconstrueerd. Sociale toestanden en verhoudingen kunnen, aan de hand van in de pers voorkomende feiten en mededeelingen, verduidelijkt worden en hun ontwikkeling of hun hedendaagsche vorm verklaren. Voorts kan de dubbele vraag gesteld worden, hoe de pers op de sociale toestanden heeft ingewerkt en omgekeerd. Ook voor de kennis der huidige sociale toestanden is een methodisch onderzoek van de pers dus niet van belang ontbloomt.

4.- Economische geschiedenis.

Wat studie van de plaatselijke en regionale geschiedenis der economie (handel, nijverheid, scheepvaart enz.) aangaat, kan het excerpereen van de locale en regionale pers, zeer nuttig zijn. In de advertenties is een bron van gegevens van allerlei aard- denk maar even aan de notarische verkoopsaankondigingen- te vinden.

5.- Letterkunde, kunst en politiek.

Omtrent de werkzaamheid en levensomstandigheden van bekende figuren uit de literaire, artistieke en politieke wereld, hun juiste verblijfplaats in de gemeente, geboortehuis of (en) sterfhuis, hun dagelijkse bezigheden, hun beslommeringen, de stoffelijke en geestelijke sfeer waarin ze zich bewogen, de anecdotische verhalen rondom hun naam en persoon geweven, afgenomen interviews enz., kan, in oude dag- en weekbladen, maandschriften, pamfletten, verkiezingsmanifesten enz. nog heel wat worden ontdekt.

Hetzelfde geldt voor de beschrijving van plaatselijke gebeurtenissen welke, meer dan eens, betekenis hadden voor het geheele gewest.

6.- Volksleven, volkskunde en godsdienstige gebruiken.

Afdrukken van foto's, teekeningen, plattegronden enz. Programma's van volksfeesten, beschrijvingen van processieuitgangen, bedevaarten, herdenkingen, kermissen, vieringen ("primussen", gouden en dianmanten bruiloften, eeuwelingen). Verslagen van volksbetoogingen. Plaatselijke en gewestelijke reactie op sensatiewekkende feiten.

7.- Kunstgeschiedenis en oudheidkunde.

Veel beschrijvingen van verdwenen gebouwen, schilderijen, beeldhouwwerken enz. zijn nog in dag-, week- en maandbladen te vinden. Ook voor vergelijking met andere beschrijvingen en gegevens kunnen zij belang hebben. Menig kunsthistoricus en oudheidkundige werkte, meestal "con amore", aan een of meer plaatselijke kranten mede en gaf daarin aan zijn wetenschap, een vulgariseerenden vorm. Ook interessante gegevens van zuiver plaatselijken en regionalen aard welke hij voor synthetische en breeder opgevatte studies en werken niet kon gebruiken, werden, aldus, vaak in korte locale kronijkjes, bij elkaar gebarcht.

8- Familiekunde.

Nagenoeg alles wat hierboven, in verband met het volksleven, de volkskunde enz. is gezegd, geldt ook voor de familiekunde.

9.- Plaatsnaamkunde

Dat een ernstige studie van de plaatselijke en regionale pers bij het opsporen van oude toponiemen, alsmede het vergelijken en evolueeren van hun schrijfwijze, groote diensten kan bewijzen, hoeft voorzeker geen nader betoog. Vaak zal menig duister punt, door een nauwkeurig

onderzoek in de bladen van een bepaald tijdperk, opgehelderd worden. Op dit gebied kunnen sommige bladen de vergelijking met oude kronieken doorstaan.

10.- Taalkunde.

De dialectstudie en zelfs de meer algemeene taalstudie kan haar profijt doen met menig gegeven, menige uitdrukking, menige zinswending. Van veel woorden, welke ophielden mondgemeen te worden, zal de juiste beteekenis kunnen worden teruggevonden. Ook wat de schrijfwijze der taal aangaat is misschien nog wel een en ander in oude bladen te ontdekken. De invloed van de krantentaal op de gesproken volkstaal en zelfs op de taal der meer ontwikkelden kan eveneens een belangwekkend studieobject zijn.

Dit alles overwegend, zal ieder nadenkend volksgenoot, duidelijk worden dat de pers, ook de plaatselijke pers, gezien binnen haar eigen kring welke echter aan een grootere wereld grenst, zoodat deze laatste niet mag worden miskend- bestudeerd kan worden 1°) als cultureel onderwerp en dito exponent; 2°) als sociaal onderwerp en exponent; 3°) als opvoedend instrument. Voor het schrijven van plaatselijke monografiën of van de regionale geschiedenis zijn opzoekingen in de plaatselijke pers of de pers die in de behandelde gemeente of streek werd gelezen, vrijwel onontbeerlijk te achten.

Voor onze heemkundigen ligt; op het gebied der studie van de pers, een zich wijd uitstrekkend en grootendeels braak gebleven terrein open. Op dit terrein kunnen zij de beoefenaars der Dagbladwetenschap ontmoeten, welke laatste vereenigd zijn in het sinds 1932, om de twee jaar, bij afwisseling te Gent en te Leuven, in het kader der Vlaamsche Wetenschappelijke Congressen gehouden Congres voor Dagbladwetenschap. Het secretariaat: Slotlaan 39, Sint-Lambrechts-Woluwe, telef. 33.58.75, houdt zich aanbevolen voor alle mededeelingen betreffende de studie der locale en regionale pers, in het licht der Heemkunde gezien. Ook zal ondergeteekende van zijn kant, indien gewenscht of gevraagd, en waar zulks mogelijk is, met veel genoegen nadere inlichtingen, toelichtingen en vingerwijzingen verstrekken aan de leden van het Verbond voor Heemkunde die in het hier bondig besproken onderwerp belang stellen.

+
+++++
+

In de volgende nummers:

Studies van Dr E. Tieleman (sibbekunde)
Prof. J. Van de Wijer (plaatsnaamkunde)
Dr V. Versteegen (dialectkunde)
J. Van Overstraeten (geschiedenis der Vlaamsche Beweging)
beoordelingen van Noord- en Zuidnederlandsche werken over de methodologie der Heemkunde.

+++++
+

Uitgave van den Vlaamschen Toeristenbond
Sint-Jacobsmarkt 45, Antwerpen

HEEMKUNDIGE BIBLIOGRAFIE OVER 1940 - 1941

door Jozef Van Overstraeten, Aalst.

Deze lijst vermeldt uitsluitend boeken en brochures verschenen in de jaren 1940-1941 en die van belang zijn voor de heemkunde in Vlaanderen. Gebrek aan plaats laat ons niet toe over elk werk meer inlichtingen te verschaffen. Deze echter bezorgen wij graag mondeling en schriftelijk. Postzegel(s) voor antwoord niet vergeten! Alle hier vermelde werken zijn lan g onzen V.T.B.-Boekhandel, Sint-Jacobsmarkt 45, Antwerpen, postrekening 936.27 te bekomen.

Als is deze bibliografie, naar we meenen, tamelijk nauwkeurig en volledig toch zullen wij dankbaar alle aanmerkingen en aanvullingen ontvangen? 0=1940; 1=1941; 20/517= recensie in "Toerisme", jg.20, blz.517. Ontbreekt het tweede getal, dan verschijnt de recensie nog in dezen jg.

AALST.

- 0 XXX.- Aalst zingt (bundeltje verzen van Aalstenaars)
- 1 Reynaert Jozef.- De Sint-Martenskerk van A. 20/517
- 1 Sedeyn M. en Hilda P.- Charel de Spons (humoristisch volksboek)

ALBERTKANAAL.

- 1 Meulenijzer Victor.- Du Canal au Stalag (vert. door Sylvia De Jonghe: gevangen! (oorlogsdagboek)
- 1 Van Heddegem Frans.- Oorlogsdagen (2e en 22e linieregiment)

ANTWERPEN.

- 0 Akademie der Marine van België. Mededeelingen. Boek 2(1938-9)(o.m. P.de Vree: De Binnenschepvaart te A. door de eeuwen heen)
- 0 Arents Prosper.- Geschriften van en over Rubens (kunstgesch.)
- 0 Backelmans Lode.- In den ouden Spiegel (bloemlezing)
- 1 Boucherij Herman.- Het museum Plantin-Moretus 20/492
- 1 en Van den Wijngaert Frank.- P.P.Rubens en het Plantijnsche Huis
- 1 Bresseleers Fr. en Kanora H.- Hier Ekeren ? (heemkundige varia) 21/
- 1 Clijmans Frederik.- De Beurs te A. 21/134
- 1 Poortjes en Mariabeelden in het oude A. 21/
- 1 Hoffmann von Fallersleben op bezoek te A. 21/
- 0 en Denucé Jan.- Het Brouwershuis of het Waterhuis 20/517
- 1 en Wappers Jacques.- De Antwerpsche Academie 21/24
- 1 Corbet August.- Het Vlaamsch Muziekconservatorium
- 1 Cornette Arthur.- Drie uren in het Koninklijk Museum voor Schoone Kunsten van A. 21/77
- 0 Petrus Paulus Rubens
- 1 De Bom Emmanuel.- Henri De Braekeleer en A.(schilderkunst)
- 1 Scheldelucht (novellen)
- 1 De Bruyn Jeanne.- De speelman en zijn zoon (roman)
- 0 De Haen P.- Filips van Marnix van Sint-Aldegonde (kerkel.gesch.)
- 0 De Keyser Paul.- Leven en werk van P.P.Rubens
- 0-1 De Lattin Amand.- Evoluties van het Antwerpsche stadsbeeld; 2 dln. (gesch.) 21/
- 0 Dolen A.J.J.- Het huis van P.P.Rubens 20/90
- 1 Het stedelijk prentenkabinet van A. 21/
- 1 Denucé Jan.- Het Steen 21/51

- 1 Het Vleeschhuis, museum van Nijverheid en Kunst 21/77
Zie Clijmans
- V.V.H.
1 De Ridder André.- Met Rubens te A. (studie)
- 1 Dermul Am.- De Antwerpsche, stadsbibliotheek, een historisch schets
21/108
- 1 Het Scheepvaartmuseum 21/
- 1 De Wilde G.A.- Geschiedenis onzer Academiën van Beeldende Kunsten 21/
- 0 Goris Jan Albert.- Lof van A. Hoe reizigers A. zagen, van de 15e
tot de 20e eeuw.
- 1 Heijndael Felix.- Het leven van H. Conscience aan de jeugd verteld.
- 1 Montoyne Lode.- De Koninklijke Nederlandsche Schouwburg van A. 21/51
- 0 X.- De oude schilderkunst in het Koninklijk Museum te A.
- 0 Prins Floris. (De litteekens van A. 20/620
- 0 Antwerpiensia 1939 (gesch.)
- 1 Antwerpiensia 1940 (gesch.) 21/51
- 1 Geschiedenis van A.VIII. Met Spanje (1555-1715), 1e boek. De
politische orde
- 1 Het stadhuis te A. Geschiedenis en beschrijving. 21/
- 1 Het Wonderjaar (1566-1567), 2e herz. en vermeerderde uitg.
en Verbeeck Michel.- Het Antwerpsche Stadsarchief. 21/
- 1 Rosseler Victor.- De Koninklijke Vlaamsche Opera te A. 21/
- 1 Schmoek Gerard.- Het Museum van de Vlaamsche Letterkunde te ... 21/
- 0 Stubbe A.- Rubens (kunstgesch.)
- ? Thyssen August.- A. vermaard door den eeredienst van Maria. Geschiede
aanmerkingen over de 500 Mariabeelden in de straten der stad; 2e uitg
- 1 Van den Berghe Victor.- De Stedelijke volksboekrijen van A. (1866-1941
21/
- 0 Van den Wijngaert Frank.- Inventaris der Rubeniansche prentkunst
zie Bouchcrij H.
- 0 Van der Auwera Edmond.- Kantjesrapsodie; 2e dr. (novellen der haven-
wijken)
- 1 De Dienstster (novellen der havenwijken)
- 0 Van de Velde Anton.- Peter zoekt het geluk (jeugdroman) 20/417 en 21/5
- 1 Pukkie Pech (fantastische roman)
- 1 Vandewalle C. Borromaeus.- Onze Lieve Vrouw ter Minderbroeders (gesch.
van 't beeld)
- 0 Verachtert Frans.- Karel Van den Oever (leven en werk)
- 1 Karel Van den Oever (keurbladzijden)
- 1 Verbeeck Michel.- zie Prins Floris
- 0 Vandonek Jeris.- Burgerhoutsche kunstenaars (schilders en beeldhouwers)
- 1 Verkeim Leo.- Het museum van folklore 21/109
- Wappers Jacques.- zie Clijmans
- 1 Wilms J.- Onder Sint-Andriestoren (gesch. en folkl.)
- 0 Zielens Lode.- Op een namiddag in September (roman in briefvorm)

ASSCHE.

- 0 Moens Wics.- Dertig dagen oorlog (dagboek)
- 1 Verbouwe Alexis.- Iconografie van het kanton A. 20/540

BAASRODE.

0. Boeykens Gerard.- Geschiedenis van B. (heemkundig opgevat)

BELLEM.

1. Van Oye Paul en Evens Francois.- Les desmidiaées du Kranepoel
(in "Biologisch Jaarboek", 1941) 21/75

BERINGEN.

Zie Albertkanaal (Meulenijzer)

BORGERHOUT.

Zie Antwerpen (Verdonck)

BRUGGE.

- 1 Boschvogel F.R.- Als ich een (geromanceerd leven van Jan van Eyck)
 ? De Smet Jozef.- B. in het begin van de 12e eeuw. Karel de Goede en
 zijn tijd (1119-1128); 2e dr. 19/188
 ? B. op het einde der 13 e. eeuw, Sociaal, politiek en economisch
 overzicht; 2e dr. 20/
 ? Het bestuur van het graafschap Vlaanderen. Het Brugsche Vrije.
 De feodaliteit; 2e vermeerderde dr. 20/
 1 De Vlaamsche en Duitsche Hanze 20/516
 ? De Wolf Karel.- Brugsch volk (folkloristische vertellingen)
 1 Duribreux Gaston.- Derina (roman)
 1 Gerards Marcus.- Plan van B., 1562; nieuwe uitg. 21/
 1 Maertens A.- Gids van Brugsche godshuizen
 0 Matthijs Marcel.- Schaduw over B. (roman)
 1 Muls Jozef.- Memling, de laat-gothische droom; 3e vermeerderde dr.
 20/618
 1 Munthe Curt.- De stad op de vlakte (Zweedsche roman)
 1 Schepens Jan.- In de stille stede (lyrische ontboezemingen bij
 litho's van A. Goethals) 21/51
 1 Schouteet A.- Marcus Gerards, de 16e-eeuwsche schilder en graveur 21/
 0 XX.- Toronland (bij teekeningen van A. Setola)

BRUSSEL.

- 1 Clacs-Vetter Stephanie.- Als de dagen langem (roman)
 0 Desart Robert en Quievraux.- Steegjes van B. (folkl.) 21/76
 1 De Wilde G.A.- zie Antwerpen
 1 Lombaerd Elza.- Jacqui is mijn zusje... (kinderlectuur)
 1 Verniers Louis - Bruxelles. Esquisse historique 21/

DEERLIJK.

- 1 Defracye Leon.- Rouw- en feestkransen 21/52
 1 Spreuken, gezegden, rijmpjes en liedjes 21/

DEINZE.

- 1 Van den Abeele Hugo.- De opkomst der Bretellennijverheid in Vlaan-
 deren (Meigem-Deinze), 1847-8

DIEST.

0. Verbeuwe Alexis.- Iconografie van het kanton D. 20/57
 1 Van Bever Johan (Philippon Jos.).- Sint Jan Berchmans; 2e uitg.

DURIEBLAND.

Zie Waasland (Filip De Pillecijn)

EKEREN.

Zie Antwerpen (Bresseleers en Kanora)

ESSCHEN.

- 1 XXX. Gedenkschriften betreffende de aloude heerlijkheid Esschen-Calmphout-Huybergen, Jaarboek 1940

GENT.

- 1 Boschvogel F.R. - Zie Brugge.
 1 Celis G. en Gabriel G. - Nood zoekt troost. Volksdevotie te G. 1866-1941 (kerkelijke gesch.)
 1 De Keyser Paul.- Gentsche Psalm, (verdietscht door -), huldeblijk aan de nagedachtenis van Armand Heins 21/23
 1 De Wilde G.A.- Zie Antwerpen
 1 Gabriel G.- Zie Celis G.
 1 Gorissen Friedrich.- Gent, de fiere (vooral foto's)
 1 Heins Armand.- Zie De Keyser Paul
 ? Ladrière René.- Gentsche locale geschiedenis.-Lodewijk Roclandt en François Laurent.
 1 Rogghé Paul.- Vlaanderen en het zevenjarig beleid van Jacob van Artevelde (1338-45) (gesch.)
 1 Jacob van Artevelde (hist.roman)
 1 Schopens Jan.- Twee Gentsche schilders, J. Neerman, E. Dutry
 1 Van Beugem Isidoor.- Hendrik Nuyttens (essay over een schilder) 21/

GIERLE

- 1 Verheyen J.-G. Een bijdrage tot de heemkunde 21/24

GISTEL

Zie Ieper (De Nolf)

HOOGSTRATEN
ch

- 0-1 Van Sijndel B.W.- H.'s oude huizen en families; 2 dlr. 20/517 en 21
 1 Salsmans J.- Gustaaf Segers

IEPER.

- 0 De Nolf Aug.- Heilige Godelieve van Vlaanderen. Haar heiligdom te I.
 1 Jongen H. - Rosa. Offerlem te midden van den oorlog (1929-1940) (+ te I.)

ONZE EERSTE LIJST VAN CONSULENTEN.

Consulenten zijn specialisten in een der "hulpwetenschappen" van de heemkunde, die aanvaardden ons Verbond met raad en daad bij te staan op hun eigen wetenschappelijk gebied. Wie met hen wenscht te corresponderen vergeet niet den postzegel voor antwoord :

- Clabots A., ingenieur, Demesterstraat 28, Zwevegem: Sibbekunde
 De Coe Jozef, bibliothecaris van het Iconografisch Instituut, Museum Plantin Moretus, Vrijdagmarkt, Antwerpen : Iconografie der Kunst
 De Keyser Paul. Dr., professor aan de Gentsche Universiteit, Egmontstraat 14, Gent : Volkskunde
 De Smet Jozef, Dr., rijksarchivaris, Academiestraat 14, Brugge: Geschiedenis
 De Vis Hendrik, E.H., professor aan de Leuvense Universiteit, Koninklijke Parklaan 14, Laken-Brussel : Volkskunde
 De Wachter Leo, kantonaal schoolopziener, Belgiolei 121, Antwerpen: Bibliografie der Heemkunde
 De Waele Ferdinand Jozef, Dr., professor aan de Universiteit te Nijmegen, Barbarossastraat 1, p/a. Dorpstraat 83, Sint-Maai-Waas: Kunstgeschiedenis
 Draye Hendri, Dr., Eikstraat 3, Leuven : Plaatsnaamkunde
 Heisen Jozef, Dr., leeraar, Guillaume Lekuuststraat 3, Anderlecht : Plaatsnaamkunde
 Leenen J., Dr., leeraar, Scailquinstraat 5, Brussel 3 : Dialectkunde
 Leurs Stan, Dr., Ir., Professor aan de Gentsche Universiteit, Raapstraat 12, Antwerpen; Kunstgeschiedenis, Bouwkunde, Monumentenzorg.
 Liesenborghs M.J., journalist, Slotlaan, Sint-Lambrechts-Woluwe : Dagbladwetenschap en dagbladkunde
 Lindemans Jan, Dr., bestuurder van de Landbouwhuishoudschool, Landgoed Ossegem, Heizel, Laken-Brussel : Plaatsnaamkunde, Naamkunde
 Mercey Renat, Lic., leeraar aan de Normalschool en bestuurder van de Oefenschool, Diskmuidestraat 14, Gent : Geschiedenis
 Polspoel L. Gaston, Z.E.H., professor aan de Leuvense Universiteit, Ruclensvest 67, Heverlee : Aardrijkskunde
 Tieleman Edmond, Dr., leeraar, Veldwijklaan 22, Antwerpen-Ekeren : Methodologie der Heemkunde
 Trefois Clemens, architect, Bouwmeesterstraat 39, Sint-Amansberg(Gent): Hoevenbouw, Landelijke Folklore
 Van Oye Paul, Dr., professor aan de Gentsche Universiteit, Sint-Lievenslaan 30, Gent : Flora en Fauna
 Verbouwe Alexis, Leon Theodorstraat 46, Jette-Brussel : Iconografie onzer gemeenten
 Vermeulen Jozef, advocaat, Prinsstraat 16, Gent : Folklore
 Verstegen V., Dr., O.F.M., Vlamingenstraat 47, Leuven, Dialectkunde.

SIBBEKUNDE EN HEEMKUNDE.

" Sibbekunde " is een nieuw woord, dat in de allerlaatste jaren vooral door de radiokwartiertjes van Hilversum I verspreid werd. Sibbe is de familie in ruimen zin, de maagschap, teruggaande op eenzelfde voorvader; het woord is vooral in Friesland nog gebruikelijk; in het Duitsch heet het "Sippe". Sibbekunde is dan de studie van de verwantschap, wat populair genoemd wordt "zijn stamboom opmaken". Het woord is thans zoo goed als ingeburgerd, het is kort en duidelijk; we nemen het dan ook over naast familiegeschiedenis; geslachtskunde is pedant en dubbelzinnig; trouwens een letterkundige vertaling van genealogie.

Er is in den laatsten tijd groote belangstelling voor de sibbekunde. Bij ons, in Vlaanderen, was aan genealogie en heraldiek al te zeer tot vóór enkele jaren een reukje van jacht op adeltitels, ook wel op fortuin van een verren suikeroom. Naarmate ons volk opnieuw de niet-materieele waarden, o.m. traditie, familietrots, heemkennis en heemliefde is gaan waardeeren, is ook het familieonderzoek steeds meer belangstelling gaan wekken. In " Nieuw Vlaanderen " verscheen een reeks opstellen, die thans gebundeld te verkrijgen zijn: Dr J. Lindemans, Hoe maak ik mijn stamboom op? In Noord-Nederland was die belangstelling er reeds langer. Er waren daardoor verschillende vereenigingen, die onlangs federatief aaneengesloten zijn tot het Nederlandsche Verbond voor Sibbekunde, Willemstraat 47, Den Haag. Dit verbond verzorgt iedereen Zondag, tegenwoordig van 13 u. tot 13 u.15, een uitzending over Hilversum II. Het publiceert verschillende handboekjes; het meest populaire is: Juriaan van Tholl, Van eenen bloede, wat verstaat men onder sibbekunde? Het geeft eveneens een maandschrift, "Sibbe", uit.

De sibbekunde is eigenlijk een onderdeel van de heemkunde of juister een van de samenstellende afzonderlijke wetenschappen die in de heemkunde hun synthese vinden op het plaatselijke plan. Indien immers de heemkunde de studie is van menschen en dingen in de naaste omgeving, zoowel in het heden als in het verleden, en zelfs de toekomst, is het duidelijk dat de studie van de afkomst, van den natuurlijken samenhang - naar den bloede - van een groep menschen, wel degelijk een bestanddeel van de heemkunde is. Als straks er nadruk zal op gelegd worden dat sibbekunde nog heel wat meer behelst dan lijsten van afstamming met data van geboorte, huwelijk en overlijden, zal nog duidelijker blijken hoe sibbekunde met heemkunde samenhangt.

Eerst een paar woorden over de verschillende tabellen en lijsten die de sibbekunde onderscheidt. Als de menschen zeggen " ik heb mijn stamboom opge maakt", is dit gewoonlijk niet juist, daar zij slechts een stamreeks hebben; dit is de eenvoudigste vorm van een lijst van afstamming: van een bepaalden persoon, zijn ouders, dan de ouders van zijn vader, de ouders van zijn vaderlijken grootvader enz. Steeds alleen de mannelijke lijn: de dragers van den familienaam.

Een echte stamboom geeft ook de vertakkingen die van denzelfden stam uitgaan, dus van eenzelfde voorvader, echter alleen langs de mannelijke lijn: van dochters worden in iedere generatie wel hun huwelijken vermeld maar niet hun kinderen. Een echte stamboom wordt geteekend met takken en twijgen.

Echter gaat dat zeer bezwaarlijk van zoohaast de lijst wat uitgebreid wordt. Als ze dan ondereen worden geschreven volgens verschillende stelsels spreekt men meest van een stamlijst.

Indien de afstammelingen van de dochters ook genoteerd worden heet deze lijst sibbetafel of parenteel. Zulk onderzoek is, zoodra verscheidene generaties in het onderzoek betrokken worden, al heel gauw zeer uitgebreid. Gewoonlijk worden slechts bepaalde takken "volledig" onderzocht voor bepaalde doeleinden.

Zowel stamboom of stamlijst als sibbetafel gaan dus uit van één voorvader of liever ouderenaar uit het verleden en stralen waaiervormig uit naar het heden toe. Er is echter een andere tafel, een lijst die van het heden van een persoon, veelal, althans in het begin als iemand de sibbekunde aanvat, hijzelf of zijn vrouw uitgaat, en weer waaiervormig maar deze maal achteruit in het verleden openspreidt, nl. de voorouderstafel, gewoonlijk genoemd met een benaming ontleend aan de wapenkundeheraldiek, de kwartierstaat. Daar in komen voor AL de voorouders van den persoon die als uitgangspunt diende, zowel telkens de ouders van de moeder als van den vader, zoodat we in de eerste generatie achteruit 2 ouders krijgen, in de tweede 4 grootouders, in de derde 8 overgrootouders, in de vierde 16 betovergrootouders enz, steeds verdubbeld bij iedere generatie, 32, 64, 128 enz.

Het is duidelijk dat we hier telkens in betrekken meer familiën die vooralsnog niets met elkaar te maken hebben, tenzij dat zij ineenvloeden in een persoon. Ik zeg vooralsnog, omdat, indien hoog genoeg achteruit opgeklommen wordt, vroeger of later toch samenhang tusschen hen ontdekt wordt. Immers alle familiën van een volk zijn verwant, en nog verder alle Europeanen, en nog verder het heele menschen ?

Tenslotte kan men zich nog tafels voorstellen, die de twee richtingen, opwaarts en neerwaarts, combineeren, fragmenten van kwartierstaat met sibbetafel. Om zijn verwantschap met een zeer verren verwant vast te leggen doet men dit feitelijk : men gaat eerst langs verscheidenen generaties achteruit meestal in zig-zag lijn, naar een gemeenschappelijk voorouderpaar en daalt dan weer af naar het heden. Men zou zulke fragmentaire gecombineerde lijst een dubbele gebroken stamreeks kunnen noemen (gebroken omdat ze meestal niet bij twee rechte mannelijke lijnen zal blijven).

De verschillende stelsels om die tafels duidelijk overzichtelijk op te maken kan ik hier niet bespreken; ik verwijs hiervoor naar de genoemde en andere handboekjes.

De sibbekunde is niet alleen een speculatieve studie; zij houdt zich niet met het verleden om het verleden bezig; ze wil door het verleden beter het heden leeren begrijpen en zelfs een betere toekomst voorbereiden, nl. door de studie van de erfelijkheid (de bio-genealogie). Door de studie van de geaardheden onzer voorouders begrijpen wij beter wie wij zijn en hoe wij zijn, begrijpen we beter onze kinderen en kunnen we ze beter leiden en opvoeden. Bedenk slechts hoe kinderen veelal meer op grootouders lijken dan op hun ouders. Het is duidelijk dat bij deze studie alleen de kwartierstaten en sibbetafels vasten grond onder de voeten geven: de lichamelijke en geestelijke geneigdheden vererven immers evenzeer langs de vrouwelijke lijn als langs de mannelijke. Langs de stamreeks wordt de naam overgeërfd maar verder hoegenaamd niets meer dan langs de andere lijnen. Met het oog op deze zijde van de studie noteeren we zorgvuldig alle bijzonderheden die een kijk geven op het karakter of de physische gesteldheid: beroep, eereambten, ziekten, doodsoorzaak enz. Ook het aanleggen van een fotoarchief is hiervoor interessant (tijdig identiteit en datum op de achterzijde noteren !)

Met de studie van de sibbekunde in ongeren zin: de studie van de verwantschap, hangen ook de wapenkunde(heraldiek) en de studie van de huismerken samen. Een wapen voeren was in het geheel niet voorbehouden aan den adel : Ook de studie van de namen, de namenkunde(patronymie), houdt verband met de sibbekunde. Het gebeurt trouwens meer dan eens dat de juiste verklaring van een familienaam eerst vaststaat door terug te gaan tot den oorsprong van dien naam of althans zoo dicht mogelijk er bij. Het kan bv. voorkomen dat de naam vordraaid of verbasterd werd; door de opzoekingen komt de oorspronkelijke vorm veelal aan het licht. Voor familienamen van een plaatsnaam afgeleid(bv. Van Leuven, Van Bouwel), indien er verschillende plaatsen van dien naam zijn, bv. Van Berchem, Van Hal, wordt de volledige beteeko-

V.V.H. nis maar duidelijk indien men den stamvader weet op te sporen die uit Berch
of uit Hal(le)kwam. Denk ook aan de geschiedenis van de herkomst van Bruege
den Oude. Met dit alles zien we weer den sterken samenhang tusschen sibbe-
kunde en heemkunde.

Die samenhang wordt nog heel wat duidelijker als wij er ons goed van door-
dringen dat de sibbekundige tafels lang niet alles zijn, dat die "dorre"
lijsten slechts het raam zijn, de ruggegraat, het stramien of hoe je het
heeten wil. Bij het begin gaven wij als gelijkwaardige benaming naast sibbe-
kunde: familiegeschiedenis. Wij willen dus de geschiedenis van onze familie
maken. Zooals in de school bij het onderwijs in de geschiedenis de data niet
de kultuurgeschiedenis mogen overwoekeren mag dat ook hier niet. We moeten
een familiiekroniek weten op te stellen uit de vele groote en kleine gebeurte-
nissen uit het dagelijksch leven van onze grootouders. Weliswaar hebben ge-
boorten en huwelijken en overlijdens een zeer grooten weerklank in het leven
van een gezin of van een familie. Maar ook andere bijzonderheden moeten
we weten op te sporen; deze toch geven iedere familie haar eigen uitzicht,
haar eigen wezen. Slechts zoo gaan die gestorven voorouders en verwanten
voor ons leven: waar ze juist woonden, welk beroep ze uitoefenden, hoe en
waar ze in de samenleving stonden, wat ze wisten op te bouwen aan materiaal
bezit, hoe ze tegenover hun medemenschen stonden, dit alles, benevens de
hooger vermelde bijzonderheden, die bij de erfelijkheid besproken werden en
alle mogelijke andere, die we gelijk waar ook maar kunnen opdienen, moeten
we zorgvuldig noteeren.

Indien zulke familiiekronieken, vooral van boeren- en ambachtslui-families,
met verloop van tijd kunnen uitgegeven worden, zal de heemkunde daar veel
baat bij vinden. Waar die moeten gepubliceerd worden, in de gewestelijke
"heemkundige" tijdschriften of in een nog te stichten sibbekundig tijdschrift
dat is later uit te maken. Vooralsnu kan begonnen worden met documentatie
in te zamelen. Nog eens: alleen aan goed gestoffeerde stamboomen hebben we
iets en de documentatie daartoe schud je zoo maar niet uit je mouw! Er
dient geplozen en nog geplozen te worden.

Waar moet men dat alles zoeken? Aanvankelijk begint men met zich zelf, of
parallel met zich zelf en zijn vrouw. Aan de hand van bekende gegevens (ei-
gen herinnering, herinnering van oude verwanten, doodsprentjes, trouwboekjes)
maak je een eerste lijst op. De eerste drie kennisbronnen controleren!
Neem als regel alles wat nog onzeker is met potlood te noteeren, wat vast
staat met inkt; en wel met rooden inkt de rechtstreeksche voorouders="de
kwartierdragere", met zwarten inkt de andere verwanten, ofwel de eerste ree
onderstrepen. Zoo klim je geleidelijk in het verleden op, eerst in de re-
gisters van den burgerlijken stand(BS) op de gemeentehuizen; uit de geboor-
te-, huwelijks en overlijdingsacten noteer je alle bijzonderheden. In de huwe-
lijksacten vindt men het meest en de schakels tusschen de generaties vast
te leggen. Soms sta je vóór echte puzzles bij het identificeren van gelijk-
namige verwanten: met veel geduld en schrandereheid los je ze op. Niet te
gauw denken dat er zekerheid is!

Daarna bv. met je overgrootouders, beland je vóór 1795-1811 in het oude re-
gime, vóór de BS ingevoerd was, dan kom je terecht in de parochieboeken, de
doop-, huwelijks-(soms ook ondertrouw-) en begrafenisregisters. Deze berust
hetzij eveneens op de gemeentehuizen, hetzij in het Rijksarchief van de pro-
vinciehoofdplaats. Ze zijn in het Latijn, maar het zijn altijd dezelfde for-
mules die terugkeeren; ook het oude schrift went gauw als men trapsgewijze
opklimt.

Het parool is alles te noteeren wat je vindt: namen, data, leeftijd, woonst.
herkomst, peter en meter("susceptores"), getuigen(in de XIXe. en XXe. eeuw
is dit minder interessant), en vooral sommige buitengewone omstandigheden,
die voor de familiiekroniek en ook voor de heemkunde zeer belangrijk kun-
nen zijn. Een paar voorbeelden uit mijn eigen kwartierstaat: in de huwe-

V.V.H.

lijfsacte te Watervliet in 1831 van mijn overgrootvader Cortvriendt Franciscus Dominicus, een Zeeuwschvlaming uit IJzendijke, staat geacteerd dat hij de noodige papieren niet kan voorleggen wegens oorlogsgebeurtenissen; hooger op, in 1748 te Waterland-Oudeman, De Jaeger Carolus "vermoord door een soldaat"; in 1655 te Lovendegem, Saverceux Jacobus, "soldaat, gestorven en versteven van de koude in de wateren nabij Wondelgem". In de parochieboeken van Watervliet, Waterland-Oudeman en Sint-Margriete komen vele echo's voor van overstromingen in de polders; in vele andere van krijgsverrichtingen. Of dit alles interessant is voor heemkunde?

Maar er is meer. In de registers van BS en de parochieboeken vinden we niet voldoende materiaal om onze familiekroniek te stoffeeren. We moeten in nog andere oude papieren snuisteren, hetzij in oude familiestukken in ons bezit of van andere verwanten: acten van verkoop, pachtbrieven, huurceelen, inventarissen bij sterfgevallen, notitieboekjes, waar dikwijls aantekeningen over het beheer van goederen van weezen in voorkomen. Hieruit kunnen wij voor de schematische lijsten ook heel dikwijls een en ander putten. Verder moeten wij ook terecht komen in de Archiefdepôts, waar bundels gelijkaardige papieren te vinden zijn, benevens zulke van meer officieelen aard: schopenbrieven, dorps- en kerkekeningen, overdrachten van eigendom, notariële acten enz. Hiermee beginnen we echter niet vóór we onze schematische lijst ongeveer klaar hebben: dan weten we pas welke families ons belang inboezemen; zooniet zouden we veelal dezelfde bundels nog eens moeten overdoen. Vanzelf zullen sommige families van onzen kwartierstaat meer onze nieuwsgierigheid opwekken dan andere, niet omdat ze meer onzen trots vleien, maar omdat ze meer interessante bieden of omdat hun geschiedenis meer met die van de streck verweven is.

Het is duidelijk dat we door het snuffelen in die bundels oude papieren vanzelf een dieper inzicht krijgen in het vroegere dorpsleven, en een juistere kijk op het vroeger boerenleven. Zoo mag wel met volle recht gezegd: geen heemkennis zonder sibbekunde. Ook onrechtstreeks: we zullen bij de nasporingen wel kleine "ontdekkingen" doen en op stukken botsen die niet onze families betreffen, maar voor de kennis van het milieu waarin zij leefden van belang zijn. En zoo zitten wij al gauw hals over kop in volle heemkunde. In sommige "heemkundige" tijdschriften vinden we nu reeds daarvan voorbeelden te over, zoo bv. in "Eigen Schoon en de Brabander", om er maar een te noemen. Te veel vorschers uit de "oudheidkundige" kringen zijn nog te zeer op het oudste oude gesteld. Zij vinden iets maar interessant indien het hen opvoert tot vóór Karel den Grooten. Is het veelal niet omdat ze daar duchtig op los fantaseeren kunnen? Ook en in de eerste plaats de jongste eeuwen, XVIIe, XVIIIe, zelfs de XIXe, moeten ons belang inboezemen: daaruit is het heden gegroeid zooals het is. En ze bieden ons interessante stof genoeg, ... als maar diep gegraven wordt, d.i. als niet oppervlakkig en vlug bijeengeraapt wordt, maar geduldig en stil nagevorsch en samengebracht. Zeer verdienstelijken arbeid zullen zij leveren die bv. familiekronieken van enkele boerenfamilies brengen, als we zulke voor verschillende gewesten bezitten zullen over het leven van onze voorvaderen zooveel méés weten. Uit de boerenfamilies kwamen immers telkens de verjongende elementen in de samenleving, zij zijn de stille werkecellen waar aan het opbouwen van onze cultuur gewerkt wordt, rechtstreeks op kleine schaal in het dorpsleven en onrechtstreeks door den even gemelden vernieuwendden bloedstroom.

Ten slotte een praktische vraag voor hen die willen samenwerken bij sibbekundig onderzoek: hoe kan een heemkundige kring de sibbekunde aanpakken? In afwachting dat wij in Vlaanderen samenwerking in het groot krijgen, zooals in het Noorden met het Nederlandsch Verbond voor Sibbekunde, dat leidt geeft en documentatie ter beschikking stelt, kan reeds heel wat samengewerkt worden in beperkten kring, zelfs moet deze samenwerking voorafgaan aan de

V.H.
 algemeene. De heemkundige kring- of een los gezelschap van belangstellenden - kan het als volgt aanpakken. Hij begint met enkele handleidingen aan te schaffen: Lindemans en Van Tholl en misschien nog een paar andere. Onder de leden wordt een rondvraag gedaan: wie voelt er voor, zijn eigen kwartierstaat op te maken of dien van een bepaalden persoon of den stamboom van een bekend figuur uit de geschiedenis van dorp of streek? Uit de enkele gegadigden (niet vele ! of het loopt in de war, ofwel brengen de eenen aarde aan den dijk en de anderen niet, laten we zeggen 3 of 4) wordt een kleine werkgemeenschap gesmeed. Na instudeeren van de handleidingen wordt afgesproken over het te volgen systeem van tafels opmaken, over formaat (briefkaart bv. of wat kleiner) en inhoud van de individueele steekkaarten. Daarop kan bv. voorkomen; naam, voornamen, plaats en datum van geboorte, vader, moeder, peter, meter, beroep, eercambten, woonplaatsen, huwelijk(en), plaats en datum van overlijden, doosoorzaak, bijzondere opmerkingen. Op de achterkant kunnen de kinderen vermeld worden ofwel gegevens uit het familiearchief: bezit enz.

De leden van de kleine werkgemeenschap stellen de steekkaarten tot elkaars beschikking. Nog doelmatiger ware indien deze in een verzameling ondergebracht werden, met bv. verschillende kleur of een ander teeken voor de verschillende eigenaars. Al heel gauw zal blijken hoe de "samenwerkers" elkaar kunnen helpen: door elkaars families te signaleeren in de parochieboeken die zij raadplegen; soms zelfs kan één "gazant" de opzoekingen voor de anderen mee op zich nemen, vooral indien ze in een nogal verafgelegen plaats moeten geschieden. Door de gedachtenwisselingen zal dikwijls ofwel een begane vergissing: bv. al te snelle identificatie, aan het licht komen, ofwel een nieuw uitzicht rijzen, waardoor misschien uitkomst bij een onontwarbaar probleem. Heel dikwijls ook zal in de gegevens van de anderen materiaal voor de eigen opzoekingen voor den dag komen: alle ingezetenen van een streek zijn immers verwant. Uit de combinaties van enkele kwartierstaten zijn al gauw andere op te maken of stamboomen samen te stellen, die stilaan aangevuld worden. Ook zal uit het eenvoudig naasten leggen van de kwartierstaten, die reeds ter beschikking zijn, blijken welke families voor de streek van groot belang zijn, voor welke het dus de moeite zal loonen en uitgebreid onderzoek in archiefstukken in te stellen.

Eens dat het tot 'n systematisch doorvorschien van deze stukken komt zal volop de samenwerking vruchtbaar blijken: waar 2 of 3 bundels van dezelfde gemeente aangewzen zijn, kunnen zij het werk verdeelen, of althans elkaar signaleeren wat in de doorzochte bundels voorkomt. Zoo kan veel materieel werk uitgeschakeld worden. Ook vermindert de kans dat interessante stukken voorbijgegaan worden in den grooten hoop; want alle stukken, zelfs van één groote gemeente, zorgvuldig doorwerken is vrijwel uitgesloten. Hier komt wel ervaring en ook een zekere "flair" goed te pas; maar er bestaat toch altijd kans iets over te slaan dat van belang is. Misschien zal later uit die verspreide kernen één Verbond kunnen groeien. Dan zal pas volop het nut van samenwerking blijken.

Korte bibliografie:

- Dr Jan Lindemans, Hoe maak ik mijn stamboom op? Turnhout, Van Mierlo-Proos
 Juriaan van Tholl, Van een bloede, wat verstaat men onder sibbekunde?
 Den Haag, Liebaert.
 C. Pana, Onze afstamming. Naarden, A. Rutgers.
 H.L. Kruimel, Stamboomonderzoek in de praktijk, id. id.
 Prof. Dr. J. F. van Bemmelen, Afstamming en erfelijkheid en de kwartierstaat,
 id. id. (de laatste drie resp. nrs 5, 6 en 3-4 van de bibliotheek voor geslacht- en wapenkunde).

ONZE TWEEDE LIJST VAN CONSULENTEN

Consulenten zijn specialisten in een der "hulpwetenschappen" van de heemkunde, die aanvaardden ons Verbond met raad en daad bij te staan op hun eigen wetenschappelijk gebied. Wie met hen wenscht te corresponderen vergeete niet den postzegel voor het antwoord !

- De Vis Hendrik, E.H., professor aan de Louvensche Universiteit, Koninklijk Parklaan 14, Iaken-Brussel: Volkskunde (verbetering)
 Heyns Pol, folklorist, Moorkensplein 7, Antwerpen-Borgerhout: Heemkunde in verband met Radio-Omroep.
 Lindenans Paul, Ir., hoofdinspecteur van het Landbouwonderwijs, Opwijk: Landbouw- en landeconomische aangelegenheden.
 Meracy Renaat, leraar in de opvoedkunde aan de Lagere en Middelbare Rijksnormaalscholen te Gent, Diksmuidestraat 14 ; Heemkunde in verband met Paedagogiek. (verbetering)

DERDE LIJST VAN V.T.B.- STUDIEKRINGEN EN -CORRESPONDENTEN VOOR HEEMKUNDE.

De namen ik kapitalen duiden de plaatsen aan waar een V.T.B.-studiekring voor heemkunde bestaat. Kringen en correspondenten beantwoorden graag alle heemkundige vragen. Postzegel voor antwoord niet vergeten ! Wie wil op de vierde lijst voorkomen ? Verbeteringen aan de drie eerste lijsten worden in dank aanvaard.

Leider van het Verbond voor Heemkunde: Jozef Van Overstraeten, leraar, Parklaan 24, Aalst.

- Damme: Raymond Vandenberghe, schoolhoofd, Kerkstraat 15
 Duffel: (zie I +) Gommaar Van Alken, Kwakkolenberg 33
 Eernegem: Juliaan De Clercq, beambte, Bruggestraat 5
 Evere: Piet Thielemans, onderwijzer, Steenweg op Haacht 1074
 Ganshoren: Rik Van Hemelrijck, Tijllozenstraat 9
 GENT: (zie I +) Hector Gijssels, V.T.B.-secretariaat, Botermarkt 12
 Gierle: Z.E.H. Jaak Verheyen
 Gullegem: Gustaaf Pottie, onderwijzer, Poststraat 62
 Herentals: Dr J. Laureys, Bovenrij 55
 Herk-de-Stad: Reimond Enckels, apotheker, Markt
 Hoeilaart: Modest De Nayer, Willem Eggerickxstraat 37
 LEUVEN: (zie I +) Hendrik Croels, handelaar, Oude Markt 48
 Maasik: Arnold Corstjens, beambte, Boschstraat 47
 Marickerke (Antw.): Lodewijk Macrevoet, schoolhoofd, Jan Harmenckerstraat
 NEERIJSCHÉ: Stan Jona, Puistraat 6
 Nieuwkerken-Waas: Kamiel De Kesel, eere-notaris
 O.L.Vrouw-Waver: Jozef Van Rompaey, Dorp 102, onderwijzer.
 Oostende: Carlo Loontjens, stadsbibliothecaris, Rogierlaan 14
 Overijsche: Genoveva Hendrickx, Schavei 19
 Pamel: Jozef De Moortel, Onderwijzer, Hoogstraat 2
 Reet: O.G. Dangez, Klein Kasteel
 Rekem: Jaak Smeets, schoolhoofd
 Sint-Niklaas: Prosper Van Wiele, leraar, Hemelaerstraat 2
 Sint-Agatha-Rode: Clemence Van Poe-Meyhi, Huldensbergstraat 2
 Sint-Truiden: Jan Koninckx, schepene, Tienschestwg 57
 Onse Vanderhaegen, leraar, Gorseweg 42 C
 STOKKEL: Gaston Vandersteen, onderwijzer, Boschstraat 89
 Tielt: Arthur Impe, handelaar, Bruggestraat 39
 Veurne: Cuvelier Marcel, telegraafbeambte, Steenweg op Koksijde 15
 (zie I; verbetering)

HEEMKUNDIGE BIBLIOGRAFIE OVER 1940 - 1941

le vervolg

door Jozef Van Overstraeten, Aalst

KEMPEN.

- zie: Albertkanaal, Diest(Verbouwe, Ekeren, Esschen, Gierle, Hoogstraten, Limburg, Maaseik, Oevel, Oelen, Oostham, Schoten, Tessenderloo, Turhout, Vosselaar, Tongerlo, Wuustwezel
- 0 De Jong A.M. - De vreemde broeders (roman uit Noord-Brabant)
- 1 Poeske (dorpsroman uit Noord-Brabant)
- 1 Heesters Maarten Kempenaar.- Willeke Bruis (roman uit de Noord-Brabantse K.)
- 0 Jansen J.E.- De Brabantsche Omwenteling(Patriottentijd). Turnhout-K. (gesch.)
- 1 Ter gedachtenis van den uitmuntenden Kempenaar Mgr.Heylen, bisschop van Namen
- 1 Melis Jan.- Intocht (gedichten o.m. over de Limburgsche heide)
- ? Olman W.- Rond wind- en watermolen (novelle uit de Antwerpsche K.)
- 0 X.- Oorlogsverwoestingen in de Oost-Zuiderkempen(Mei 1940) 20/516
- 1 Op de Beeck Leo.- Bij de vlieghaven (kinderverhaal)
zie : Volk uit de K.
- 0 Simons Jozef.- De laatste flesch, 2e uitg. (novellen)
- 1 Tegenbos Jozef.- De landsche dag (arbeid en vreugd van den Kemp.landman)
- 1 Van Goirle Concordius.- De koorbanken van Oirschot (bij Eindhoven)
(kunstgesch.)
- 1 Van Mieghem R.C.- Goorland (roman)
- 1 Verschoren Frans.- Sooike's jeugd (jeugdroman)
- 1 XXX.- Volk uit de K.(heemkundige varia, onder leiding van Leo Op de Beeck.

KORTRIJK.

- 1 Verenoocke Ferdinand.- Dampiere. Een Groeningespel (tooncel)
- 1 Blockmans Fr.- 1302. Voor en na (gesch.)

KUST.

zie ook: Oostende

- 0 Duribreux Gaston.- De laatste visschers (roman der Westkust)
- ? Op Vlaanderen's kust. Onze visschers.
- 1 Filliaert Juul.- Meidagen 1940 in Vlaanderen's Westhoek(oorlogsdagboek)
- 1 Germonprez Fred.- De Westkust onder vuur (oorlogsdagboek)
- 1 Volk uit den Westhoek (novelle)
- 0 Loontjens Carlo.- Duin- en strandverdediging langs de Vl.Kust
(natuurl. wet.)
- 0 Prud'homme van Reine W.J.- Wat vind ik aan het strand? Excursieboekje voor de Nederlandsch Noordzeekust.

LEUVEN.

- 1 Coppens J.- Paulin Ladeuze (rector der universiteit)
- 0 de Borchgrave d'Altena J.- Notes pour servir à l'inventaire des oeuvres d'art du Brabant. Arrondissement de Louvain. 21/

LIER.

- ? Paaps Tony.- Het leven van den H.Gummarus
- 1 Timmermans Felix.- De familie Hernat (roman)

V.V.H. LIMBURG (provincies)

- zie ook : Albertkanaal, Kempen (Meis; Oorlogsverwoestingen), Maaseik, Oostham, Tessenderloo,
- 0 Bekman Bernard.- Uit het land van het Zwarte Goud. Over de koolmijnen in (Nederl.) Zuid-Limburg.
- 0 Clerckx A.H.- Over de toekomstmogelijkheden van den Westhoek van het Limburgsche kolenbekken.
- 0 Gierlichs Wilhelm.- De geschiedenis der Bokkerijders in het voormalige land van 's Hertogenrode (Rolduc) (gesch. en folkl.)
- 1 Schreurs Jac.- Kroniek eener Parochie. De krees op den kruisbalk (roman uit de Ned.-Limb. mijnstreek)
- 1 Swerts Lambert.- Het oude land (studies; o.m.'t landschap langs de Maas, Ruten-Mei)
- 0 Van de Weerd H. De H. Willibrordus in L. (kerkel. gesch.)
- 1 Verschueren Lucidius.- De bibliotheek der Kartuizers van Roermond

LOKEREN

- 0 Meulepas Pius Florentius.- Baba Krizepino. Levensschets van E.P. Crispinus (Alfons) Pyckhout, O.F.M., missionaris (uit L.)

MAASEIK

- 1 Boschvogel F.R. - Zie Brugge
- ? Daniels G.- Oud Maaseik 20/388

MECHELEN

- 0 XXX.- Handelingen van den Kon.Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van M. Boekd el XLV
- 1 Goossens Korneel.- M., het paradijs aan de De le
- 1 XXX.- Prosper De Troyer. Gedenkboek (schilder)

MEIGEM

zie Deinze.

NEIGEM

- ? Boon Jozef.- De gulden kronijken der Lieve Vrouw van Bevingen.

OEVEL

- 0 Hildebrand (Père).- Le martyr Georges de Geel (uit O.)

OOLEN

- 1 Lauwerys J.- Oolensche bijdragen II (vooral over den "Pot") 21/162

OOSTENDE

- 0 Akademie der Marine van België. Mededeelingen. Boek 2(1938-9)(o.m. Buyssens O. : Het uitzicht van de schepen der Oostendsche Compagnie)
- 1 Brijs Hendrik.- Schetsen uit het vischmijnbedrijf (verhalen)
- 1 Duribreux Gaston.- Derina (roman)
- 1 Jonckheere Karel.- Tita vlucht (oorlogsverhaal)

OOSTHAM

- 1 Jamar H.- O. Beknopte geschiedenis 21/24

OOST-VLAANDEREN

zie ook: Aalst, Baasrode, Bellem, Deinze, Gent, Lokeren, Meigem, Neigem, Schipdonksche vaart, Polder, Ronse, Schelde, Stekene, Sinaai, Waasland Wetteren.

- ? Depauw Valère.- Zuid Vlaanderen roept.
1 Everaert Oswald.- Geschenk van de goedheid (roman uit Zuid-Oostvlaanderen)

OOSTWINKEL

zie Schipdonksche Vaart.

ROESELARE

- ? Flipts Jozef.- De klokken. Bijdrage tot de geschiedenis van R.

RONSE

- ? Beñouw J.H.- Bannelingen en vluchtelingen uit R. (Spaansche Overheersching)
0 Depauw Valère.- Van twee sukkelaars (novelle)
? Zuid-Vlaanderen roept

RONSELE

zie Schipdonksche Vaart

RUISBROEK (B.)

- 0 Theys Constant.- Korte geschiedenis van R. 19/450

RUPELSTREEK

Frans Fr.- zie Heidekens

- 1 Heidekens Tony (Hoorkens Gaston).- Literatuur der R. (verhandeling)
? In de schaduw der schoorsteenen (roman) 20/540
0 en Frans Fr.- Steen als vertrekpunt
X.- Zes en dertig Rugo-Koppen (Kunstenaars uit de Rupelgouw)

SCHELDE

- 1 De Bom Emmanuel.- Scheldelucht (novellen)
1 De Bruyn Jeanne.- De speelman en zijn zoon (roman)
1 Denucé Jan.- De S. (aardrijkskunde)
0 Peleman Bert.- Land aan de S. (gedichten)
? Ritter P.H.- De hoorn der S. (Zeeland)
1 Strouvois Stijn (Frank Latour).- De maanden (in zijn Scheldeland)
1 Van Passen Robert.- Het leven is muzick (roman) 21/163
1 Willems Paul.- Tout est réel ici

Onze studiekringen voor heemkunde en het toponymisch onderzoek,

door Prof. Dr H.J. Van de Wijer en Dr H. Draye.

(1) Het onderzoek van de plaatsnamen is een uiterst vruchtbaar arbeidsveld voor de studiekringen voor heemkunde, omdat de plaatsnamen een essentieel bestanddeel van het landschap zijn en vervolgens omdat zij kostbare geschiedkundige documenten zijn die ons in staat stellen het uitzicht van de strek in lang vervlogen eeuwen te herstellen.

Voor elk gebied dat heemkundig bestudeerd wordt zou een toponymische kaart moeten worden aangelegd, waarop alvast de thans nog levende toponiemen worden aangeduid. Door de samenwerking van enkele belangstellenden zal dit plan gemakkelijk kunnen verwezenlijkt worden.

Van wetenschappelijk standpunt uit is de eerste vereischte voor de studie van de plaatsnamen de inzameling van het materiaal en afgezien van West-Vlaanderen en West-Brabant ligt de Vlaamsche akker nog over groote gebieden braak.

De duizenden en duizenden toponiemen, die overal voor het grijpen liggen moeten worden ingezameld; alle benamingen aan plaatsen en geografische begrippen gegeven moeten worden opgeteekend.

LIJST DER PLAATSNAMEN

Als plaatsnamen worden aldus beschouwd de namen van: gehuchten, kadastrale secties, wijken, buurtschappen;-bergen, houvelds, dalen, vlekten;-stroomen, rivieren, vortten, baken, grachten, waterlopen, bronnen, vijvers, poelen; bruggen, dammen, duikers;- velden, weiden, polders, bosschen, heiden, moerassen;- pleinen, straten, wegen, voetpaden;- openbare gebouwen, kastelen, fabrieken, molens, hoeven, huizen, herbergen (uithangborden?); kerken, abdijen, kapellen, kruisen, kruiswegen;-oude boomen, mijlpalen, begraafplaatsen enz. enz.

DE VOORNAAMSTE BRONNEN VOOR HET ONDERZOEK VAN DE MODERNE PLAATSNAMEN ZIJN:

A. Administratieve bescheiden:

1. De atlas der Buurtwegen.

Een exemplaar van dezen atlas berust op het Gemeentehuis, twee andere exemplaren bevinden zich resp. in het Provinciaal Bestuur en op het Ministerie van Landbouw. Deze Atlas, in het Fransch "Atlas des communications vicinales de la Commune de ..." bevat:

- a) een algemeen plan der gemeente (Plan général) op schaal van 1/10.000 waarop over het algemeen weinig plaatsnamen voorkomen, maar wel alle wegen en paden, elk met zijn volgnummer.

(1) Onderstaande gegevens worden uitsluitend ontleend aan de opstellen die Prof. Dr H.J. Van de Wijer gepubliceerd heeft in de "Mededeelingen uitgegeven door de Vlaamsche Toponymische Vereeniging te Leuven": Ons toponymisch onderzoek.- Hoe zal men het levend toponymisch materiaal inzamelen? Med. 1925, 2, blz. 13-19-- Het inzamelen van levend toponymisch materiaal, Med. 1926, 1, blz. 1-3-- De toponymie in den dienst van de school, Med. 1933, 4, blz. 61-74 (H. Draye).

b) verschillende uitgebreide plans (Plans de détail), gewoonlijk op een schaal van 1/2.500, met dezelfde aanduidingen en tevens de aanpalende percellen, alle genummerd. Van het grootste belang zijn de tafels, welke in den Atlas voorkomen :

1. de tafel der verkeerswegen (Tableau des communications vicinales), die al de benamingen opgeeft der wegen en voetpaden, met de plaats waar deze beginnen en eindigen. Elke weg draagt ook hier een volgnummer, dat beantwoordt aan het nr op het algemeen plan en op de detailplans.
2. de tafels der eigenaars der perceelen land, welke aan de verschillende verkeerswegen palen. Hier vinden we dus zooveel tafels als er detailplans zijn en, in deze tafels, een volledige lijst van de plaatsnamen (lieux-dits) der gemeente.

Het belang van den atlas der buurtwegen en vooral der bijgevoegde tafels kan niet overschat worden. Het is de voornaamste en ook de gemakkelijkste te verwerken moderne bron.

2. De atlassen der waterlopen.

Zij berusten insgelijks op het Gemeentehuis en bevatten naast een Algemeen plan (Plan général) en verschillende detailplans een Aanwijzenden Staat (Etat indicatif) en een Beschrijvende Tafel (Tableau descriptif), die mede moet onderzocht worden.

3. Het kadaster.

Voor elke gemeente bestaat een Kadastrale kaart en een Kadastrale legger (Matrice cadastrale). De Kadastrale kaart werd op twee verschillende schalen getoekend: de Verzamelkaart (Carte d'assemblage) op een schaal van 1/10.000, de kaarten der verschillende kadastrale secties op een schaal van 1/2.500. De Kadastrale Leggers zijn de verschillende registers met de lijst van de eigenaars en de hun toebehoorende eigendommen in de gemeente. Gewoonlijk vindt men deze documenten bij den Verificateur van het Kadaster.

4. De kiezerslijsten.

Deze bevatten alle gewenschte aanduidingen over nieuwe wijken, gewijzigde benamingen enz. Zij kunnen ook op het gemeentehuis ter inzage gevraagd worden.

B. Mondolinge overlevering.

1. Plaatsnamen uit den volksmond.

In elke gemeente leven een groot aantal toponiemen (namen van landerijen, weiden, straten, oude huizen, enz.) haast uitsluitend bij het volk. Om ze te ontdekken zal men op den buiten moeten gaan aankloppen liefst bij menschen van enigszins gevorderden leeftijd. Dit zal wel niet het minst interessante deel van het toponymisch onderzoek zijn. Over het algemeen zal het voor iemand uit het dorp zelf, als hij den gepasten persoon weet aan te spreken, niet moeilijk zijn heel wat belangrijke plaatsnamen en tevens tot hier toe onbekende topografische bijzonderheden over de plaats te achterhalen.

2. Eigennamen.

Het zal wel onmiddellijk opvallen, dat verkeerswegen en andere plaatsen dikwijls hun naam ontleenden aan ingezetenen, die in de nabijheid wonden of er grond bezaten. De oorsprong van de benaming is dan zonder meer duidelijk.

3. Uithangborden, namen van huizen enz.

Het zou insgelijks zeer wenschelijk zijn een afzonderlijke lijst op te maken van die huizen, die nu of vroeger een specialen naam droegen, o.a. van de voorhanden Vlaamsche uithangborden.

ALGEMEEN WERKPLAN.

- V.V.H.
- Best begint men met den Atlas en de Tafels der Buurtwegen. De verschillende benamingen, voortkomende op het algemeen plan, de detailplans en de tafels worden systematisch en zonder de minste wijziging, ook in de verschillende schrijfwijzen en zelfs met de in het oog springende fouten op fiches (formaat liefst 12,5 x 7,5) geschreven. Op elke fiche de varianten van één plaatsnaam, tevens met de vermelding B(=Buurtwegen). Elke verschillende lezing op een afzonderlijken regel. Voor het localiseeren der plaatsnamen en het later teekenen van de toponymische kaart, voegt men bij elke straat, weg of voetpad ook het volgnummer van de tafel der verkeerswegen. (bv. Caviettestraat B.10) Bij de benamingen der velden, weiden enz., die voorkomen in de tabel de eigenaars, toekent men het nr van het detailplan op en het nummer van het perceel. (bv. Guldendelle B.3.32). Dit gebeurt natuurlijk maar eens voor elken plaatsnaam, niet voor elke varianta.
  - Men onderzoekt nu op dezelfde wijze den Atlas (en de Staten) der Waterlopen. Komt een benaming reeds op de fiche voor in denzelfden vorm, dan wordt er alleen W.(=Atlas der Waterlopen) bijgevoegd: (bv. Haerebeek B.W.) Een nieuwe varianta wordt eenvoudig bijgeschreven (bv. Aderbeek W.); gansch nieuwe benamingen komen op een nieuwe fiche.
  - Daarna wordt zorgvuldig de Kiezerslijst onderzocht; de bron wordt hier aangeduid door L.(=Kiezerslijst) en men volgt dezelfde werkwijze als boven (bv. Caviettestraat B.10.L. Karterstraat L.)
  - Ten slotte komt, zoo mogelijk, het Kadaster aan de beurt. De onderzoeker zal er wel in toestemmen dat men enkel uren op zijn kantoor komt werken: in dit geval worden kad. kaarten en legger op dezelfde wijze gecorrecpeerd en alle plaatsnamen opgetekend met de vermelding K(=Kadaster). Blijkt K. onbereikbaar, dan volstaat ook het onderzoek van 1,2 en 3.
  - Op elke fiche vermeldt men bovendien den aard der besproken plaats (wijk, beek, weide, veld, weg enz.). Tevens ook voor den naam der gemeente en, in alle interessante gevallen, de phonetische uitspraak.
  - Aanduidingen of beschouwingen over den oorsprong van zekere plaatsnamen worden liefst op een afzonderlijk blad samengebracht, niet op de fiche geschreven.
  - De volgens den bewerker correcte, moderne schrijfwijze wordt onderlijnd; vormen, die foutief zijn, krijgen een sterretje (bv. Negenhoek, *Negen hoch).

TOPONYMISCHE KAART.

Met het oog op het situeren der plaatsnamen op de kaart is het zeer wenschelijk, bij den aanvang der opzoekingen, een ruwe schets te maken van de gemeente, volgens een der kaarten welke ter plaatse voorhanden zijn en een de hand van deze kaart een eerste wandeling door het dorp, tot algemeen kennismaking te ondernemen.

Voor het opmaken van de definitieve kaart, wordt liefst de verzamelkaart van het kadaster, of de militaire kaart op 1/10.000 gecalqueerd. Deze kaart moet natuurlijk geen kunstwerk zijn! Om overlasting te voorkomen, zal het wellicht raadzaam zijn in sommige gevallen alleen het volgnummer op de kaart aan te brengen.

+
++++++
+

Om vruchtbaar te zijn voor het algemeen wetenschappelijk onderzoek van de Vlaamsche plaatsnamen dat sinds 1925 ondernomen en doorgevoerd werd, dank zij het initiatief van Prof. Dr. H.J. Van de Wijer te Leuven(1), zou het wenschelijk zijn dat het toponymisch materiaal, door de heemkundige kringen ingezameld, ter beschikking werd gesteld van het Instituut voor Vlaamsche Toponymie, E. van Evenstraat 10/iv, Leuven. Dit zou best geschieden door de fiches of de lijsten ter overschrijving aan het zoopas vermeld adres te bezorgen, waarna het materiaal aan den eigenaar zal worden teruggestuurd. Het instituut is anderdeels graag bereid, behoudens den loopenden jaargang van zijn Mededeelingen, ook de nog beschikbare publicaties tegen verminderden prijs aan de kringen voor Heemkunde af te staan.

Met een weze ook hier tot de leden van de heemkundige kringen een oproep gericht ten voordeele van de Vlaamsche Toponymische Vereeniging die sinds jaren de samenwerking van alle belangstellenden op het gebied der Vlaamsche plaatsnaamkunde heeft bevorderd. De Vereeniging publiceert sinds 1925 de "Mededeelingen Vla.Top.Ver." Waarvan eerstdaags het XVIIe deel (1941) verschijnt. Aan vaste medewerkers worden de Mededeelingen kosteloos toegestuurd; niet-medewerkers betalen een jaarlijksche bijdrage van fr. 10 en ontvangen tegen dien prijs den loopenden jaargang. Alle briefwisseling dienaangaande wordt ingewacht op het adres van Prof. Dr. H.J. Van de Wijer, Instituut voor Vlaamsche Toponymie, E. van Evenstraat 10/iv, Leuven.

=====

(1) Zie over de verwezenlijkingen van het Instituut voor Vlaamsche Toponymie gedurende de eerste tien jaren van zijn bestaan: H.J. van de Wijer, Na het tiende jaar. Vla.Top.Ver.Med.XI (1935), 1-10

+++++

ONZE DERDE LIJST DER CONSULENTEN.

Consulenten zijn specialisten in een der "hulpwetenschappen" van de heemkunde, die aanvaardden ons Verbond met raad en daad bij te staan op hun eigen wetenschappelijk gebied. Wie met hen wenscht te correspondeeren verzete niet den postzegel voor het antwoord?

Goossenaerts Jozef, Dr, rustend atheneumleeraar, afgevaardigde-beheerder van de Vereeniging voor Wetenschap, hoofdredacteur van "Wetenschappelijke Tijdingen", Huize Mac Leod, Sint-Pietersnieuwstr. 98, Gent of Kleine Schuurstraat 50, Oude Berroel, St-Amandsberg

Tielemans Edmond, Dr, atheneumleeraar, Destelbergenstraat 48, St-Amandsberg (Gent): methodologie der heemkunde, sabbekunde.

Verheyen R., Dr, leeraar aan het Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België, Vautierstraat 31, Brussel 4, Dierkunde, in 't bijzonder Vogelkunde.

+++++

HEEMKUNDIGE BIBLIOGRAFIE OVER 1940-1941

2e vervolg

door Jozef Van Overstraeten, Aalst

SCHIPDONKSCHE VAART

1 Van Heddegem Frans,- Oorlogsdagen (2e en 22e linieregiment in Mei 1940)
SCHOTEN

0 Van Mieghem R.C. - Geschiedenis der gemeente S.

Sinaai

0 De Waele F.J.- Kunstwerken van de 17e en 18e eeuw in de St-Catharina-
kerk van S.

STEKENE

1 De Kesel Camiel.- De drang naar het verleden, 2e verbeterde uitg. 21/50

TESSENDERLOO

0 Van Looi Minus (Van der Voort Benjamin).- Op Bealmolen(roman)

1 Aloud Boerenbloed (roman)

TIELT

1 Verschuerre Antonellus.- De Zusters van 't Geloove (kerkel.gesch.)

TILDONK

1 Simons A.- De "Heilige Pastoor" van T. Johannes Cornelius Martinus Lam-
bertz (1785 - 1869)

TONGERLOO (A)

1. VAN Straeten Werenfried.- Het witte leven. Geest en gestalte van T.
(de abdij)

TURNHOUT

Jansen J.B. : zie Kempen

1. Van Hemeldonck Emiel.- Johan Van der Heyden, magister (roman uit de
16e eeuw)

VILVOORDE

1 Nauwelaerts J.- Histoire de la ville de Vilvorde I. 21/187

VOSSELAAR

0 Van Hemeldonck Emiel.- Berk en brem (roman)

1 Konijnenberg (roman)

1 Johan Van der Heyden, magister (roman uit de 16e eeuw)

V.V.H. WAASLAND

- 0 Hodister Stan.- Betteke Mommons. Een verhaal uit den heikant
- 1 De Wilde Jozef.- De zegebanier (hist.roman uit de 12e eeuw; o.m. Beveren) 2P/492
- 1 De Pillecijn Filip.- De soldaat Johan (roman uit de 15e eeuw; heide in het Durmeland), 2e uitg.

WEST-VLAANDEREN

zie ook : Brugge, Deerlijk, Ieper, Kortrijk, Kust, Oostende, Roeselare, Tielt.

- 0 Firmin(Broeder).- De Romaansche kerkelijke bouwkunst in W. 21/
- 0 Van Haverbeke Filibert (Edgar Muyllé).- Donderkoppen(sociale volkeroman)

WESTEREN

- 0 XXX.- Wesalia, Jaarboek 1938-40. Orgaan van den Oudheidk. Kring van W. XII.

ZANDVLIET

- 1 Emmers Bert.- De ijzere arm (jeudverhaal)

ZICHEM

- 0 Claes Ernest.- Jeugd.

ADDENDA ET CORRIGENDA

ANTWERPEN

- 1 Van Werveke Hans.- Brugge en A. Acht eeuwen Vlaemsche handel.
- 1 Willems Paul. - Tout est réel ici.

BRUGGE

- 1 Cuypers Fernand A. en Pottier Albert.- Brugsch perkament.
- 1 Declercq Pieter.- O.L.Vr. van Remedie, voereerd in de St Gilliskerk te B. sinds drie eeuwen
- 0 De Smet Jozef.- In het middeleeuwsch B. (heruitgave)
- 0 Loetens Adolf.- Brugsche kindervertelsels (heruitgave)
- 1 Maertens Alfons.- Onze Lieve Vrouw van de Potterie.Gids
- 1 Pottier Albert.- zie Cuypers Fernand.
- 0 Van Coppenolle Maurits.- Langs Brugsche reitjes.
- 1 Van Werveke Hans.- B. en Antwerpen. Acht eeuwen Vlaemsche handel.

GENT

- 1 Rogghé Paul.- Vlaanderen en het zeventjarig beleid van Jacob van Artevelde (1338-45)

GISTEL

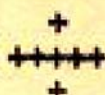
1 XXX, Speciaal Juninummer van "Kerk en Volk", gewijd aan Sint-Godelieve.

HOOGSTRATEN

0-1 Van Schijndel B.W.-H's oude huizen en families; 2 dln. 20/517 en 21/

RONSE

? Bekouw J.H.-Bannelingen en vluchtelingen uit R. (Spaansche Overheersching).

FAMILIEKUNDE

- 1 Lindemans Jan.- Hoe maak ik mijn stamboom op ?
- ? Pama C.- Ons familiewapen
- 0 Pama C.- Het volkskarakter in de heraldiek
- 0 Reydon H. - De huismerken
- ? Steendamp J.C.P.W.A.- Inleiding tot de wapenkunde
- 1 Uitman G.J.- Hoe komen wij aan onze namen ? (familie- en voornamen) zie Hoogstraten, Van Schijndel.

GESCHIEDENIS

- 1 Blommaert Alois.- Kuningas, roman (het leven onzer Germaansche voorouders in het bronstijdperk)
- 0 Byvanck A.W.- De voorgeschiedenis van Nederland
- 0 Callewaert C.- Sacris arudiri (gesch. der liturgie)
- 1 De Bruyne Arthur.- De Boerenkrijg
- 1 De Vries Jan.- De Germanen
- 0 Erens M.A.- De monnik (de Nederl.monnik van vóór de Fransche Omwenteling)
- 0 Eyskens G.- Vlaamsche Volkskracht van heden. Lichtpunten en schaduwzijden in de economische ontwikkeling van Vlaanderen.
- 1 Felix P.- zie Van Hoemskerk
- 1 Julius Caesar.- La campagne de Belgique (Latijnsche uitg. door Edm. Liénard)
- 0 Mollens J.C.- Geschiedenis van Nederland ter Zee II
- 0 Oswald R.P.- Die Volkstumlage im Rhein-, Maas- und Schelde-Delta
- 1 Paaps Tony.- Godsdienstig leven op Vlaamschen bodem in de 8e en begin 9e eeuw.
- 0 Pastenaci K.- Volksgeschiede der Germanen
- 1 Pfiffig A.J.- Korte schets van de Voorgeschiedenis van Vlaanderen
- 0 Post R.R.- De moderne devotie (gesch. der godsdienstige beweging rond Geert Groote).
- 0 Van de Weerd H.- Het economisch bloeitijdperk van Noord-Gallië in den Romeinschen tijd.
- 1 Van Gerven Rijkhard.- Geschiedenis van België : 2 dln(schoolboek)
- 1 Van Hoemskereck Diker W.F. en Felix P.- Wat aer de bewaarde(voor- en vroeggeschiedenis van Nederland)

- 0 Van Hoeck F.- Schets van de geschiedenis der Jezuiten in Nederland
- 0 Zeck Hans F.- Holland und Belgien
- Zie verder; Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde
- Zie nog: Albertkanaal, Meulenijzer, Van Heddegem; Antwerpen, de Vrec, Bresseleers, Clijmans, De Haan, De Lettin, Darmul, Goris, Prims, Thyssen, Vandewalle, Van Worveke, Wilms; Assche, Moens; Baasrode, Boaykens; Brugge, Cuypers, Declercq, De Smet, Garards, Van Worveke; Brussel, Verniers; Deinze, Van den Abeele; Diest, Van Bever; Eschen, XXX; Gent, Celis, Ladrière, Rogghé; Gistel, XXX; Hoogstraten, Van Schijndel Ieper, De Nolf; Kempen, Jansen, X; Kortrijk, Veron ocke, Blockmans; Kust, Filliaert, Germonprez; Leuven, Coppans; Lier, Peaps; Limburg, Gierlichs, Van de Weerd, Verschueren; Mechelen, XXX; Neigem, Boon; Oevel Hildebrand; Oolen, Lauwerys; Oostende, Buyssens; Oostham, Jamer; Roscelare, Flips; Ronse, Bekouw; Ruisbroek, Theys; Schoten, Van Mieghem; Tielt, Verschueren; Tildonk, Simons; Turnhout, Van Hemeldonck; Vilvoorde Nauwelaerts; Waasland, De Pillocijn, De Wilde; Wuustwezel, XXX; Wettere, XXX.

HEEMKUNDE

- 9 Barten A.W.H.- Heemkunde op de Katholieke Lagere School (Noord-Nederland) I De Stof
- 1 De Vleeschauer K.- Wat moet het zijn, heemkunde of milieustudie?
- 9 De Wachter L.- zie Michielsens L.
- 0 Dewickere M.- De thuis (godsdienstige en sociologische schetsen)
- 1 Heijndael Felix.- Leidraad voor Heemkunde
- 1 Koster F.- Wat is heemkunde?
- 9 XX.- Leerpogramma en pædagogische richtlijnen voor de katholieke lagere scholen (Zuid Nederland)
- 9 Michielsens L. en De Wachter L.- Heemkunde
- 9 Müller G.- Gids bij de studie van 't milieu
- 1 Reydon H.- Wat is heemkunde?
- 1 Wilkeshuis C.- Wat is heemkunde? Wat bedoelt ze? Hoe past men haar toe in en buiten de school?

TAALKUNDE

- 0 Carnoy Albert.- Dictionnaire étymologique du nom des communes de Belgique II (I, 1939)
- ? Kruitwagen B.- Laat-middeleeuwse paleografica, paleotypica, liturgica, kalendalia, grammaticalia
0. Lindemans J.- Toponymische verschijnselen, geografisch bewerkt. I. De -heemnamen en -ingeformaties. De Kouternamen 20/595
- 1 Uitman G.J.- Hoe komen wij aan onze namen? -(familie- en voornamen)
- 1 Vordam J.- zie Verwijs E.
- 1 Verwijs E. en Vordam J.- Middelnederlandsch Woordenboek. Voltooid door F.A.Stoett. II
- ? Wasserzicher Ernst.- Hans und Grote. Fünfhundert Vornamen erklärt. zie ook: Volkskunde, De Baere, Eisenhart enz.

Heeren consulents en correspondenten, voorzitters en sekretarissen van Heemkundige Kringen, hebt U geen voorstel te doen, geen wensch te uiten op onzen Studiedag van 27 September? Waarschuwt U ons dan vooraf schriftelijk a.u.b.

VIERDE LIJST VAN V.T.B.-STUDIEKRINGEN EN -CORRESPONDENTEN VOOR HEEMKUNDE.

De namen ik kapitalen duiden de plaatsen aan waar een V.T.B.-Studiekring voor Heemkunde bestaat. Kringen en correspondenten beantwoorden graag alle heemkundige vragen. Postzegel voor antwoord niet vergeten ! Wie wil op de vijfde lijst voorkomen ? Verbeteringen aan de eerste vier lijsten worden in dank aanvaard.

Voorzitter van het Verbond voor Heemkunde : Jozef Van Overstraeten, leereraar Parklaan 24, Aalst.

Aarschot (zie 1 +) Albert Rutguerts, Gasthuisstraat 101

Beveren (Waas): Justin Verhaert, gemeentebibliothecaris, H. Consciencestr. 41

Diest (zie 1 +): Bilsen Jozef, stadsbeambte, Kon. Astridlaan 20

Eekloo : Elisabeth Dhanons, Boelare 99

Ekeren: Dr Tieleman E. te schrappen; verhuisd naar Sint-Amendsberg (Gent) Dostelbergenstraat 48.

HERK-DE-STAD: Reimond Enckels, apotheker, Markt (verbetering)

Herne: Dr Richard Billiet, atheneumleeraar, Desguinlei 60, Antwerpen

MECHELEN (zie 1 +): Uytterhoeven Jozef, beambte, Koningin Astridlaan 222, voorzitter van den Mechelschen Kring voor Oudheidkunde, Geschiedenis en Folklore, afdeling v/d V.T.B.

O.L.Vrouw-Waver : Jozef Van Rompacy, onderwijzer, Dorp 102 (aanvulling)

Oostende : René Hansoul, secretaris van den Provinciaalen Kultuurdienst, Gentstraat 2.

Oudergem: Jan De Weerd, schoolopziener voor het Taaltoezicht, Walckierslaan 106 (verbetering).

Sint-Truiden: Vanderhaegen Omar te schrappen; thans bestuurder van 's Rijks Middelbare Jongenschool, te Lier.

Wenduine: Hendrik Van de Genechte, gemeentebambte, Zeevillastraat 24

Wielsebeke: Valcer Callens, Onderwijzer

Willebroek: Flor Lenaerts, leeraar M.O., Floridastreet 51

Wulpen: Reimond Watthy, provinciebeambte, Kouterdijk 4

Zevencoken: Ferdinand Van de Vijver, Gitschotellei 154, Antwerpen

Zoningewest: zie Oudergem

Zutendaal: Clomons Put, onderwijzer, Heiberg

ZWEVEGEM: Sylvioor Vanhuyse, beambte, Avelegemstraat 112 (i.p.v. Palmer D'Heedene).

RAAD VAN HET VERBOND

Voorzitter : Jozef Van Overstraeten (Aalst)

Leden: Limburg: Raymond Enckels (Herk-de-Stad)

Antwerpen: Jozef Uytterhoeven (Mechelen)

Breban: Jan Verbesselt (Brussel)

Oost-Vlaanderen: Jozef Van den Bussche (Denderbelle)

West-Vlaanderen: Z.E.P. Meersseman (Torhout)

Geenlezer van "Heemkunde" mag ontbreken op onzen Studiedag van 27 September ?

Wacs a.u.b. tijdig aanwezig, d.i. v ó ó r 10 u . en v ó ó r 14 u.

Verlangt U dat bepaalde belangstellenden persoonlijk uitgenoodigd worden, deelt ons dadelijk hunne volledige adressen mee.

Uitgave: Vlaamsche Toeristenbond, Sint-Jacobsmarkt 45, Antwerpen

Dialectologie en Heemkundige Kringen.

door Pater V. Verstegen O.F.M., Haverlee.

De geschiedenis van de Vlaarsche dialectologie moet niet hier geschreven worden, enkel een paar feiten ter oriëntering. In de negentiende eeuw en tot ongeveer 1920 werd op het gebied van de dialectstudie hoofdzakelijk gezocht naar de eigenaardige, naar de zeldzame woorden van een plaats of streck, die dan in een "idioticon" werden verzameld en gepubliceerd. Daarnaast bestond ook de wetenschappelijke studie van afzonderlijke dialecten, als bv. van Aalst, Leuven, Tongeren e.a. Na 1918 werd de dialectstudie aan de Universiteiten te Leuven en te Gent voor goed aangevat, ieder met een eigen werkgebied en eigen methode. Buiten de wetenschappelijke studie van een bepaalde plaats, samengaand met een vergelijking van de omliggende gemeenten, wordt te Leuven door de Zuidnederlandsche Dialectcentrale onder leiding van Prof. Dr L. Grootaers, door middel van vragenlijsten materiaal ingezameld. Dit materiaal wordt bewerkt in afzonderlijke studies en moet dienen voor een Woordenboek van de Vlaarsche Dialecten. Te Gent wordt onder leiding van Prof. Dr. Edgar Blancquaert de reeks "Nederlandsche dialectatlassen" uitgegeven, waarvan reeds vijf deelen zijn verschenen, nl. voor Klein Brabant, Zuid-Oost-Vlaanderen, Noord-Oost-Vlaanderen en Zeeuwsch Vlaanderen, Vlaamsch Brabant en Zeeland. Verdere deelen zijn ter perse of in bewerking. Deze atlassen bevatten 150 kaarten, waarop een woord of een zin in phonetisch schrift voor ieder onderzochte plaats wordt aangegeven. Daarbij hoort dan een tweede deel, dat bevat den volledige tekst van de zinnen die door geschoolde mannen ter plaatse in phonetisch schrift werden opgeteekend.

Wat kunnen nu de leden van een kring voor Heemkunde doen op dialectologisch gebied? Het opstellen van een monografie of een volledige beschrijving van het dialect van een plaats zal over het algemeen uitgesloten zijn, daar dit te veel taalstudie onderstelt. Mogelijk is nochtans aan de hand van een monografie van een niet te zeer afwijkend dialect, een zeker overzicht te krijgen van zijn eigen taalsysteem. Een nuttig werk voor eigen taalinzicht is bv. de afwijking opzoeken van alle klanken van het dialect met het algemeen beschaafd Nederlandsch.

Wat gemakkelijk door de leden van een kring voor Heemkunde kan gedaan worden is bv.:

1. de taal onderzoeken van de verschillende taalgroepen. De afwijkingen in woordgebruik en in uitspraak van de ouderen en de jongeren. De eigen taal der kinderen. Vooral interessant is het opteekenen van de gevoelstaal: hoeveel uitdrukkingen, die ieder een eigen nuance weergeven, worden er niet gebruikt om uit te drukken het begrip "dronken zijn", "dood zijn", "niet slim zijn", "eten", "mopperen", "pruilen", of om andere, inzonderheid lichamelijke gebreken, teeknend weer te geven. Hierbij sluiten aan spreekwoorden en spreekwoorden.
2. de taal te onderzoeken van de verschillende vakken, bv. van het ambacht van den smid, den timmerman, den metsier, den koordendraaier, den stroodokter enz. Men kan hier al de namen opteekenen van het gerief van de verschillende ambachtslieden alsook het werk zelf: bv. de verschillende bewerkingen om een schoen of een kloep te maken.
3. de landbouwtermen op te teekenen. Hier heeft men een zeer uitgebreid terrein. Men kan bv. uitgaan van de hoeve, met al haar bijgebouwen en hun onderdeelen, om dan te komen tot het veld en den akker, met het werk dat er op verricht wordt, als nesten, ploegen, eggen, zaaien, oogsten, met de werktuigen die daarvoor gebruikt worden, als de verschillende soorten

V.V.H. ploegen met al hun onderdeelen, de wagens die de boer gebruikt, het ge-
tuig om een paard in te spannen in een wagen, vóór een ploeg enz.

Hier kan een oogst opgedaan worden van duizenden woorden. Waar een kring-
leden zou tellen uit verschillende gemeenten kan men de verschillen in
de bewerking van het land of in het gerief noteeren.

4. Nog een andere groep van benamingen kunnen samengebracht worden, bv.
de benamingen van planten en bloemen. Hier is het noodzakelijk dat men
een juiste beschrijving geeft van de plant, met zooveel mogelijk den we-
enschappelijken (Latijnschen) naam. Verder zijn er nog de namen van
dieren, als de bekende insecten en de vogels.

5. Een ander mogelijk werk, dat veel nut kan opleveren, is het opteekenen
van alle woorden die afwijken van het algemeen beschaafd. Hier wordt niet
zoozeer bedoeld op de afwijking in den klank dan wel op het woordgebruik
zelf. Welk woord gebruikt men in plaats van het algemeen beschaafd: stoep,
mitsaard, drempel, schoorsteen, tol, en honderden meer? Zal men alle
idiotismen opteekenen, d.i. alle eigenaardige woorden en uitdrukkingen
die verder niet bekend zijn? Dit kan zijn nut hebben, maar beter is dan
een woordenlijst of een woordenboek aan te leggen van gansch het taalge-
bruik van zijn plaats, van alle woorden, met de juiste uitspraak en betee-
kenis en verklaard door voorbeelden.

6. Een onderzoek dat ook kan aangevat worden is het opsporen van alle
vreemde, bv. Fransche woorden in het dialect. Dit zal somtijds wel moei-
lijkheden opleveren, daar het niet altijd zeer klaar is of een woord wel
uit het Fransch stamt of niet. Hier wordt wat meer studie vereischt.
Gemakkelijk is nochtans het verzamelen van recent overgenomen woorden
en die te ordenen volgens klassen, naar gelang hun gebruik door alle inwo-
ners of enkel door sommige groepen, als vakwoorden, modewoorden, woorden
die betrekking hebben op de kleeding, op de ontspanning enz.

7. Voor liefhebbers die gaarne snuffelen in oude papieren of archieven
bestaat ook de mogelijkheid een grooten oogst op te doen. Opgetoekend
kunnen worden alle oude woorden die niet meer in het tegenwoordige dia-
lect bekend zijn of zelfs alle taalfeiten die van de tegenwoordige af-
wijken, bv. andere klanken, andere vormen in de werkwoorden, ander ge-
bruik van voorzetsels en bijwoorden. Interessant is uit oude rekeningen,
boedelbeschrijvingen of testamenten de benamingen op te teekenen van bv.
het heele huisgerief of de kleedingstukken, of het heele alaan van een
boerderij, al de deelen van een poort, een schuur, een molen, die moesten
gebouwd worden of waaraan herstellingen werden uitgevoerd. Hier moet men
trachten de juiste beteekenis van de woorden te achterhalen, hetzij door
het tekstverband of door andere middelen, als woordenboeken. Iemand die
meer taalkundig onderlegd is, kan, steunend op betrouwbare teksten, een
gansch beeld geven van zijn dialect in een bepaalde eeuw of op verschil-
lende tijdstippen.

8. Een zeer gemakkelijke manier om mee te werken aan het wetenschappelijk
onderzoek van de dialecten is het regelmatig invullen van de vragenlijst-
ten van de Zuidnederlandsche Dialectcentrale te Louven (1).

Nu nog een paar algemeene bemerkingen, die gelden voor ieder die met
dialectstudie wil bezig zijn.

(1) Naam en adres opgeven aan Prof. L. Grootaers, Naamsche steenweg 158,
Heverlee; dan krijgt men de lijsten samen met de Mededeelingen van de
Zuidnederlandsche Dialectcentrale toegestuurd. Deze mededeelingen bevat-
ten studies op het gebied van de dialectologie of overzichten over den
stand van de dialectstudie.

1. Ieder woord, iedere vorm moet gelocaliseerd zijn. Men moet de plaats, stad of dorp, aangeven waar die vorm gebruikt wordt. Het volstaat geenszins op te geven bv. Land van Waas, Klein Brabant, Zuidwestvlaamsch, Noordlimburgsch of iets dergelijks: alleen de juist gelocaliseerde vormen kunnen altijd verwerkt worden.
2. De uitspraak moet zoo nauwkeurig mogelijk aangeduid worden. Dit kan gedaan worden op verschillende manieren. De beste is wel het gebruik van fonetisch schrift - het vraagt maar een kleine moeite dit aan te leeren en het vergemakkelijkt veel opteekeningen. Men kan zich ook behelpen met de spelling van de klanken zooals ze geschreven worden in het Nederlandsch of in een vreemde taal. In dit geval voegt men de waarde van het gebruikte teeken erbij, bv. ai als in Fr. aimer of avait, è als in père. Hoofdzak is dat men de vormen weergeeft gelijk ze zijn en ze dus niet vernederlandscht: ze niet willen schrijven zooals men meent dat ze in het Nederlandsch zouden zijn. Voor oude teksten is het een vereischte dat de woorden overgenomen worden juist gelijk ze daar geschreven zijn.
3. Teekeningen of schetsen van de zaken geven in een oogopslag meer verklaring dan een lange beschrijving, bv. van een ploeg, een ouden put, een kinderspel.

+
+++++++
+

Is een Instituut voor Heemkunde gewenscht ?

door Prof. Dr Paul De Keyser (Gent)

- 1.- (1) Nieuwe tijden scheppen nieuwe behoeften. Het is ontegensprekelijk dat een omwenteling van het maatschappelijk bestel, zooals we dat bewust of onbewust mademaken, steeds vergezeld gaat van een omwenteling in de geesten, meer zelfs, dat een omwenteling van de maatschappij een gevolg is van een omwenteling in de geesten, die er aan voorafging. In een voordracht over "Heemkunde, Volkskunde en Folklore ten opzichte van Opvoeding en Onderwijs", uitgesproken in de afdeling Volkskunde en Paedagogiek van het XVIe. Philologencongres te Gent, op 17 Mei 1942, en verschenen in nr 4 (Juli-Aug. 1942) van den 17en jaargang van "Oostvlaamse Zanten", heb ik getracht aan te toonen dat "deze onze tijd een belangrijk keerpunt beteekent in het ons sedert een halve eeuw vertrouwd wereldbeeld" en dat "bij de jonge wetenschappelijke vorschers een sterk verlangen leeft naar aanpassing bij een meer dynamisch wereldbeeld dan het vroegere "analytische", naar een herziening in eenheidsverband van verschillende, door specialisten beoefende, wetenschappen". Het kernpunt van mijn betoog was dat de Volkskunde, zooals zij zich tusschen 1920-40, vooral in Duitschland ontwikkeld heeft, de tegenwoordige Heemkunde niet enkel heeft voorbereid, maar mogelijk gemaakt, dat bijgevolg de achterdocht

(1) Deze bijdrage strookt niet heelemaal met de opvattingen van het Verbond voor Heemkunde en van zijn tijdschriften "Heemkunde" en "Toerisme". Ze bindt derhalve alleen haar schrijver. Wat de verhoudingen tusschen volkskunde en folklore enerzijds, tusschen volkskunde en heemkunde anderzijds betreft, houden we het voorloopig met de groote meerderheid der Noord- en Zuidnederlandsche heem- en volkskundigen. Toch achten we het nuttig hier ook een afwijkende meening plaats te gunnen.- V.

van sommige heemkundigen tegenover de Volkskunde, die zij verwarren met folklore, volkomen ongegrond is. Ik besloot als volgt: "Volkskunde en Heemkunde sluiten elkaar niet uit, noch slorpen elkaar wederzijds op, zij vullen elkaar aan." Het is hier ondoenlijk de argumenten voor een samenwerking op voet van gelijkheid nogmaals te herhalen. Volkskunde en Heemkunde ontspruiten aan éénzelfden wortel: het gevoel van verbondenheid aan eigen volk en land, Volkskunde en Heemkunde vormen een "nationale" wetenschap, "de" nationale wetenschap bij uitnemendheid, en het ware wenschelijk dat een term het tweezijdig begrip zou dekken, bv. Heemvolkskunde of Heem- en Volkskunde. Heemkunde alleen klinkt onrechtvaardig tegenover Volkskunde en Volkskunde zegt wellicht niet voldoende dat het de kennis van het heemvolk in zijn natuurlijke en historische omgeving betreft. Toch zullen we gemakshalve hieronder meestal den enkelvoudigen term Heemkunde, met dien verstande Heem- en Volkskunde, gebruiken.

- 2.- Het complex Heemkunde beantwoordt zonder twijfel aan een verzuchting van onzen tijd. Ik gebruik met opzet de woorden "complex" en "verzuchting". De Heemkunde is immers van huis uit niet alleen een veelzijdige wetenschap, werd dan ook totnogtoe steeds "analytisch" behandeld, maar bedriegen sommige middelpuntvliedende teekenen niet, dreigt haar "encyclopedisch" karakter in de toekomst te bestendigen. Waar de geest van onzen tijd zich naar een synthetische bezinning schijnt te bewegen, breekt er onopgemerkt binnen den kring zelf der belangstellenden in Heemkunde een tendens van specialisatie door, die tot verbrokkeling kan leiden, indien de Heemkunde als geheel, als gansheidsidee, slechts een "verzuchting" blijft en geen "idee-force", geen "daad" wordt. Deze "daad" is, volgens mijn bescheiden mening, de stichting van een "Instituut voor Heem- en Volkskunde".
- 3.- Is een "Instituut voor Heem- en Volkskunde" gewenscht?
 "Poser la question, c'est la résoudre" zegt men in 't Fransch. Al de argumenten, die destijds gebruikt werden door Lodewijk De Raet, in zijn onvergetelijk en zakkrijk "Pledooi voor een integraal Vlaansch Hooger Onderwijs" (L. de Raet, Over Vlaamsche Volkskracht; uitgave 1939, Antwerpen, N.V. Standaard-Boekhandel) zouden hier kunnen worden aangehaald om de aenhachting van een "Hooger Instituut voor Heem- en Volkskunde" bij de Universiteit te bepleiten. Wij achten dit overbodig, omdat we allen, maar ik hoop, overtuigd zijn van de waarheid van een gedachte van den Franschen wijsgeer A. Fouillée, door De Raet als het leit-motiv van zijn eigen redeneering beschouwd: "C'est de la culture supérieure que le reste découle, comme l'eau fécondante descend des hauteurs". Kortom, indien we, met de "Heemkunde-beweging" niet in dilettantisme willen vervallen, dan moeten we beslist aanknoopen bij het universitair onderwijs. Dat zulks niet voorbarig is en volkomen binnen de mogelijkheden ligt van de Universiteit is het doel dezer uiteenzetting. "De functie schiept het orgaan" luidt een bekende biologische spreuk. Waar de belangstellenden in "Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde", in "Paedagogiek", in "Lichamelijke Opvoeding", in "Handels-, Economische en Sociale wetenschappen", hunne gading vinden in universitaire instituten en hoogeschoolen en tot kunst-historici, paedagogen, kinestheten, economen worden opgeleid, is er geen reden waarom éénzelfde wetenschappelijke vorming zou

V.V.H.

ontzegd worden aan belangstellenden in de kennis van eigen land en volk. Desnoods zou het nieuwe Instituut voorloopig als zelfstandige afdeling kunnen gevoegd worden bij de bestaande Hoogere Instituten voor Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde, ingeval een algeheele hervorming van het Hooger Onderwijs op nationaal grondslag al te lang zou uitblijven. Zoals de Universiteit als schepster van wetenschap steeds een ideaal is, zoo is ook een Instituut voor Heem- en Volkskunde een ideaal, dat niet in een slag kan verwezenlijkt worden, gesteld dat het ooit als een volmaakte instelling werkelijkheid wordt.

We kunnen ons echter troosten met hetgeen de geschiedenis der Universiteiten ons leert, nl. dat de hogescholen ontstonden niet om aan abstracte wetenschap te doen, maar om in werkelijk gevoelde behoeften te voorzien, (insgelijks te vinden in het "Pleidooi" van De Raet).

- 4.- Deze behoefte is er in de huidige en toekomstige tijdconjunctuur ongetwijfeld. Gespecialiseerde kenners van land en volk zullen er in tal van staatkundige en parastatale organismen noodig zijn. Waarom zouden er geen volksheemkundige consultants kunnen benoemd worden bij onze provincies, bij de groote steden, bij groote cultuurverenigingen, tenzelfden titel als technische of juridische adviseurs? Waarom geen universitair gediplomeerde inspecteurs van den heem- en volkskundigen dienst bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken of van Onderwijs? Men denke slechts aan de Heemschut in Monumentenzorg. Wie moet er in aanmerking komen als leeraar in de normaalscholen, de volksuniversiteiten, als redacteur van volksheemkundige tijdschriften voor de jeugd en de volwassenen, als cultuurleider of -leidster van jeugdverenigingen? In de eerste plaats toch wel gestudeerden in de Heem- en Volkskunde.

- 5.- Hoe stellen we ons het programma van een "Hooger Instituut voor Heem- en Volkskunde" voor? Wat de armatuur betreft, niet anders dan de bestaande Instituten, met twee jaar candidatuur en twee jaar licentiaat, met een doctoraat als bekroning.

De natuurlijke grondslagen zowel als de volkskundige grondslagen van de Heem- en Volkskunde hoeven in de candidatuur als in het licentiaat op ongeveer gelijke wijze vertegenwoordigd te zijn. Tabellarisch ziet het programma van de candidatuur er als volgt uit:

- 1.- Beginselen der Aardkunde, 1e jaar
Practische oefeningen over Aardkunde (uitstappen), 2e jaar
- 2.- Beginselen der Aardrijkskunde, 1e jaar
Oefeningen over Aardrijkskunde (cartographie) 2e jaar
- 3.- Weerkunde, 1e jaar
Oefeningen in een weerkundig station, 2e jaar
- 4.- Beginselen der Plantkunde, 1e jaar
Practische oefeningen in de Plantkunde, 2e jaar
- 5.- Beginselen der Dierkunde, 1e jaar
Practische oefeningen in de Dierkunde, 2e jaar
- 6.- Anthropologie - 1e jaar
Practische oefeningen over Biometrie, 2e jaar
- 7.- Demographie, 1e jaar
Oefeningen over statistiek, 2e jaar
- 8.- Sociologie, 1e jaar
Oefeningen over maatschappelijke vraagstukken, 2e jaar
- 9.- Nationale Geschiedenis, 1e jaar
Oefeningen over geschiedkundige critiek, 2e jaar

10.- Beginselen der Taalkunde, 1e jaar

Oefeningen over taalkundige vraagstukken, 2e jaar

Bij de tweede proef, inleveren van twee scripties: een over de natuurlijke grondslagen en een over de volkskundige grondslagen.

Vakken van het licenciaat in de Heem- en Volkskunde:

1.- Fysische Aardrijkskunde, 1e jaar

Oefeningen over fysische aardrijkskunde (metingen), 2e jaar

2.- Menschelijke Aardrijkskunde, 1e jaar

Oefeningen over menschelijke aardrijkskunde, 2e jaar

3.- Sterrekunde, 1e jaar

Praktijk van een sterrenkundig station, 2e jaar

4.- Aardrijkskunde van planten en dieren, 1e jaar

Oefeningen over bio-geografie (uitstappen), 2e jaar

5.- Economische Aardrijkskunde, 1e jaar

Bezoeken aan en verslagen over economische vraagstukken in verband met de heemstudie, 2e jaar

6.- Volkskunde, 1e jaar

Oefeningen over Volkskundige vraagstukken, 2e jaar

7.- Vöör- en Vroeggeschiedenis, 1e jaar

Oefeningen over Vöör- en vroeggeschiedenis, 2e jaar

8.- Geslachtkunde en heraldiek, 1e jaar

Oefeningen in oorkondenleer en geschriftkunde, 2e jaar

9.- Overzicht van de nationale Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde, 1e jaar

Oefeningen in stijlstudie, heemschut en monumentenzorg, 2e j. jaar

10.- Middelnieuwsch Latijn of Middel-Nederlandsch - 1e jaar

Oefeningen in dialectkunde, plaatsnaamkunde en naamkunde, 2e jaar.

Ten slotte: een licenciaatsverhandeling in betrekking met land en volk.

Het volgen van vrije leergangen in "heem- en volkskundige geschiktheid" is vanzelfsprekend zeer aan te bevelen.

Ik zie voorloopig de volgende: 1. Teekenen en schetsen, 2. fotografieeren, 3. trekken en kampeeren, 4. musiceren (volksmuziek), 5. lichamelijke geschiktheid, volksdans, spelen en sport. Men zou bij de laatste licenciaatsproef het bewijs moeten inleveren dat men ten minste twee der hierboven vermelde kundigheden beheerscht, bv. door het voorleggen van getuigedriften van erkende teeken- of muziekscholen, vakverenigingen en sportbonden.

Ten slotte is het doctoraat de bekroning van een ernstige en degelijke heemkundige studie. Het zou bestaan in het indienen van een oorspronkelijk proefschrift en van een stelling door de examencommissie aangenomen.

- 6.- Het spreekt van zelf dat het hierboven geschetste programma een ideaal programma is, dat zoowel voor uitbreiding (stof) als voor inkrimping (studietijd: 1 of 2 semesters) vatbaar is. Toch mag men het niet beschouwen als een programma op papier, als toekomst-muziek, want al, of bijna al de opgesomde vakken bestaan en worden gedoceerd aan de universiteit. Het komt er alleen op aan ze op elkaar af te stemmen, ze te "harmoniseren", want "Heemkunde" mag geen spzaak zijn, noch worden van "weetjes". Het is een gansheid, een "katholon"-begrip in den zin van de kunstopvoeding van den Rembrandtduitscher K. Langbehn. Moge een debat over de wenschelijkheid van een Hooger Instituut voor Heem- en Volkskunde o.a. de sociale beteekenis van de Heemkunde niet uit het oog verliezen. Heemkunde doet beroep op den geheelen, biologischen en geestelijken mensch. Als wetenschap vereenigt ze op de gelukkigste wijze natuur en cultuur, stof en geest.

HEEMKUNDIGE BIBLIOGRAFIE OVER 1940-1941

door Jozef Van Overstraten, Aalst.

3e Vervolg en Slot.

KUNSTGESCHIEDENIS EN OUDHEIDKUNDE

- 1 Boschvogel F.R.- Als ich can (leven en werk van Jan van Eyck)
- 0 De Maeyer R.- De overblijfselen der Romeinsche villa's in België.
De archeologische inventaris I.
- 1 Danucé Jan.- De geschiedenis van de Vlaamsche kaartenijlunst.
- 1 Frowein Christine.- Vier eeuwen kleeding in Nederland.
- 1 Gabriëls Juliane en Mertens Adriaan.- De constanten in de Vlaamsche kunst 20/571
- 1 Gentsche bijdragen tot de kunstgeschiedenis VII.
- 1 Hadermann Jan.- Mozart in onze gewesten als wonderkind op concertreis
- 1 Helbig J.- Meesterwerken van de glasschilderkunst in de Oude Nederlande
- 2 Jaarboekje 1940-1 van de Vereeniging voor Natuur- en Stedschoon
- 0 Knipping B.- De iconografie van de Contra-Reformatie in de Nederlanden
- 0 Maere R.- Saint-Brice te Doornik en de Vlaamsche hallekirk II
- 1 Mertens Adriaan.- zie Gabriëls Juliane
- 1 Pfiffig A.J.- Korte schets van de voorgeschiedenis van Vlaanderen 21/16
- 1 Trefois Clemens.- Van komwoning tot Vlaamsche boerderij (geschiedenis der plattelandsche architectuur)
- 1 Wiegersma H.- Volkskunst in de Nederlanden I Klein beeldhouwwerk.
zie verder: Aalst, Reynaert; Antwerpen, Arents, Bouchérij, Clijmans, Corbet, Cornette, De Bom, De Keyser, De Lattin, Delen, Danucé, De Ridder, De Wilde, X, Prins, Resselers, Stubbe, Van den Wijngaert, Verdonck; Assche, Verbouwa; Brugge, Cuypers, Maertens, Mils, Schepens, Schoutcet, XX; Diest, Verbouwa; Gent, De Keyser, Schepens, Van Beugen; Kampen, X, Van Goirle; Leuven, de Borchgrave; Maaseik, Daniëls; Mechelen, XXX; Roesselare, Flips; Rupelstreek, X.

LETTERKUNDE

- 1 De Schuyter Jan.- Mededeelingen van den Bond van Vlaamsche tooneel-schrijvers, 1939-1941
- 1 Ranke Bert.- Rederijkers in de branding. Het Vlaamsch rederijkers-tooneel en de opstand der 16e eeuw.
zie Antwerpen: Heijndal, Monteyne, Schmook, Verachtert; Hoogstraten: Salmans; Rupelstreek: Heidekens.
zie ook Volkskunde.

NATUURKENNIS

- ? Binsbergen Nol.- Uit Neerlands vogelleven.
- 0 Dierckx J.- Uit de vogelenwereld (jeugdboek)
- 0 Discry G.- Wichelroede en pendel in ieders bereik.
- 0 Dorsman Cnz L.- Langs strand en dijken, 2e uitg.
- 1 Evens François.- zie Van Oye
- 0 Evers F.- Insecten
- 1 Franssen J.J.- zie Looyen
- 1 Geyskens J.- Planten en dieren in hun milieu. II. Het veld, de zonnige helling, de houtkant (I. De oude muur, de stortplaats, de haag, de wegrand; 1939)

- V.V.H.
- 0 Kabos W.J.- Het leven van de insecten
  - 1 Looyen A.J.L. en Franssen J.J.- Bittende takken. Nederlands bosch en wat daarin leeft (ook de hei) 20/619
  - 1 Tinbergen L.- Vogels in hun domein (Nederland)
  - 1 Tolman Rinke.- Vlinders.- De dagvlinders
  - 1 Van Dobben W.H. - Wat vliegt daar? (ornithologie)
  - 0 Verheyen R.- De eendvogels van België 20/572
  - 1 Vogels der Belgische fauna (prentkaarten 151-250) Hub. Dupond
  - 0 Vriens Jan.- Vogels van het dennebos
  - 0 Wigman A.B.- Zoogdieren in de bossen
  - 1 Zoogdieren der Belgische fauna (prentkaarten 1-9) M.Thiriar.
zie ook: Bellon, Van Oye; Kempen, Tegenbos; Kust, Loontjens, Prud'homme;
Limburg, Bakman, Swerts; Rupelstreek, Heidekens; Schelde, Denucé, Streuvel

VOLKSKUNDE - FOLKLORE

- 0 De Baere Cyriel.- Krachtpatsers in de Nederlandsche volkstaal (bastaardvloeken)
- 1 De Baere Cyriel.- Onze Vlaamsche Rauskens
- 1 De Vries Jan.- De wetenschap der volkskunde
- ? Eisenhart D.Joh. Friedr. und Waldmann.- Deutsches Recht in Sprichwörtern
- 1 Erbt Wilhelm.- Gottesdienst und Göttersage der Germanen
- 1 Grouwijn Christine.- Vier eeuwen kleeding in Nederland
- ? Goossens Korneel.- Al in dit seate nieuwe-jaar. Het leven van het Nieuwjaarslied.
- 1 Hayns Pol.- Volksliederen
- 1 Hiel Laura.- Zing mee! 4 dln. (keuze van 500 Vl. folkl. liederen voor de jeugd)
- ? Korevaar - Hesseling E.H.- Het Nederlandse volkskarakter weerspiegeld in de Nederlandse schilderkunst
- 0 Nationale Commissie voor Folklore. Jaarboek I, 1939
- ? Pama C.- Ons familiewapen
- 0 Pama C.- Het volkskarakter in de heraldiek
- 0 Reydon H.- De huismerken
- 1 Trefois Clemens.- zie Kunstgeschiedenis
- ? Van der Van D.J.- De haemliefde van het Nederlandsche volk
- 1 Van Heemskerck Dürker W.F. en Van Houten H.J.- Zinnebeelden in Nederland
- 1 Van Houten H.J.- zie Van Heemskerck Dürker W.F.
- 1 Veltman Jaak.- Land van wielrenners. Een studie over den Vlaamschen wielrenner.
- 1 Vergauwen Maria.- Kindervreugd. Een schat van liedjes en spelletjes...
- ? Waldmann.- zie Eisenhart
- 1 Wiegersma H.- Volkskunst in de Nederlanden. I. Klein beeldhouwwerk
zie verder: Aalst, Sedeyn; Antwerpen, Clijmans, Thyssen, Verkeijn, Wilms;
Brugge, Lootens; Brussel, Desart; Beerlijk, Defraeye; Gent, Celis;
Kempen, Tegenbos; Limburg, Gierliche, Swerts; Oelen, Lauwerys; Oostende,
Brijs; Stekene, De Kesel; Zichem, Claes.

VARIA

- 1 Brouwer H.- Beknopte handleiding tot de kennis van het nederlandsche oude schrift
- 0 Cracco W.- Inleiding tot de bevolkingsleer
- 1 Schmoek Ger.- Beek en bibliotheek. Handleiding voor de bibliotheekpraktijk.
zie ook: Taalkunde, Kruitwegen.

LEZENSWAARDIGE ARTIKELS BETREFFENDE HEEMKUNDE.

door Jozef Van Overstraten, Aalst.

- Albert Elisabet, Dr. phil. - Limburger Familien und Familiennamen (streek van Heerlen, 's-Hertogenrade...), in "Kölnische Zeitung", 26-4-1942
- Baudouin Frans.- Kasper de Craeyer, in "Volk en Kultuur", 3-5-1941
- Bauer Konrad.- Das Bürgerwappen (bespreking door v.K. van een boekje, te Frankfurt uitgegeven), in "Kölnische Zeitung", 2-2-1942, rubriek "Familie und Volk"
- Belgische Zündholzindustrie (Dendervallei !), in "Brüsseler Zeitung", 6-2-1942
- Boekholt K.W. (Huizen).- Das Bevölkerungsproblem in den Niederlanden (beständige vermindering der geboorten, het sterftcijfer op zijn laagst, veel krankzinnigheid enz.), in "Der Norden", Juli 1942
- Bolle Aroed, Dr. (Den Haag).- Binnenwasserstrassen in den Niederlanden (ook in Vlaanderen) in "Europäischer Wissenschaftsdienst", 2-2-1942
- Brans Jan, Mr.- De wedergeboorte der Rijksgedachte (843 - 1942), reeks van achttien artikels in "Volk en Staat", van 1-1 tot 28-1-1942
- Büchner Th.- Stillosigkeit als Methode (von der Entartung der Architektur in Belgien), in "Brüsseler Zeitung", 12-4-1942
- Bursch F.C., Dr.- De betekenis van het streekmuseum (conserveerende en voorlichtende taak; vat "heemkunde" op zooals wij), in "De Schouw", 15-6-1942
- Canneel-Class Jean.- De aesthetische en sociale rol der vrije ruimten en der beplanting in de stad.- Presconferentie nr 38 van het Commissariaat-Generaal voor 's Lands Wederopbouw, 3-6-1941
- Collard Fern.- M.- Races et dialectes en Belgique, in "Bulletin de l'Ouest", 15-4-1942.
- Corbet August, Dr.- De Vlaamsche retabels (zeer beknopte inleiding tot het onderwerp), in "Volk en Kultuur", 13-12-1941
- De Baere Cyriel, Dr.- De reus die komt (fragmenten uit zijn werkje in de "Seizoenen"-reeks), in "Ons Land", 24-1-1942
- De Bruyn Jeanne.- Heemkunde en volksgevoel (naar aanleiding van de boeken "Erfenis van ouwen", over kleedordrachten, door Cruys Voorbergh, en "Brood- en gebakvormen", door H.J. Nanning), in "Volk en Staat", 20-5-1942
- De Bruyne Arthur.- De Boerenkrijg (synthese; rechtzetting van enkele verkeerde voorstellingen), in "Gudrun", Juli 1941
- De Bruyne Arthur.- Lieder en uit den tijd van den Boerenkrijg (wainig, maar toch belangwekkend), in "Volk en Kultuur", 16-5-1942
- De Bruyne Arthur.- Emanuel-Jozef Van Gansen (1766-1842), in "Volk en Kultuur", 16-5-1942
- De Bruyne Arthur.- De Boerenkrijg (beknopt overzicht), in "Volk en Kultuur", 16-5-1942
- De Bruyne Arthur.- De overwinnaars (bij de Van Gansenherdenking, +17-5-1842) in "Volk en Staat", 16-5-1942
- De Bruyne Arthur.- Relier en de Boerenkrijg in Klein-Brabant, in "Volk en Staat", 8-11-1942
- De Coninck J.- De zee in onze letteren (Duribreux, Jonckheere, Germonprez), in "Abel !", Februari 1942

- Paul, Prof. Dr.- Heemkunde, Volkskunde en Folklore ten opzichte van opvoeding en onderwijs, in " Oostvlaamsche Zantel", Juli-Aug. 1942.
- Delforge Gerard.- Le probleme demographique wallon (uiterst rampspoedig, op zichzelf beschouwd en vergeleken met Vlaanderen), in " Le Soir", 1-1-1942.
- Devoghel Robert.- Over het " Naar Oostland"-lied (geen uitstaans met den Vlaamschen trek in 12e en 13e eeuw; slechts bekend vanaf de 16e eeuw), in " De Speelman", Winter 1941, nr.20.
- De Vries Jan (Leiden).- Heemkunde (algemeenheden), in " Neerlandia", December 1940
- De Waele F.J., Prof. Dr.- Heraldiek, de palmrenier der geschiedenis (Nederlandsche wapenzegels " Hag"), in " Nieuw Vlaanderen", 9-5-1942
- De Wilde J., Z.E.H., sekr. v/d Oudheidk. Kring van Waasland.- Gewestelijke studiecentra (gewestelijke boekerij en inrichting voor geschiedenis en oudheidkunde), in " Wetenschappelijke Tijdingen", Sept.1942
- Dewulf Marcellijn.- De govelteekens in Vlaanderen (in Waasland; met vele teekeningen), in " Volk en Staat", 12-4-1942.
- Dezitter Joseph.- Les signes symboliques des maisons rustiques (runeteekens in Fransch-Vlaanderen: odal, ing, hart, zon; met 22 fig.), in " Le Lion de Flandre", December 1941
- Emans Marc.- Introduction à la runologie (o.m. Duitsche te raadplegen werken), in " Bulletin de l'Ouest", 15-7-1942

+
+++++
+

Hier eindigt onze eerste jaargang. We meenen dat hij en kwantitatief en kwalitatief zijn beloften niet al te zeer ontrouw is geweest. De tweede jaargang zal hem echter beslist overtreffen. " Heemkunde" verschijnt voortaan netjes gedrukt, om de twee maand, op 8 blz., wat ons zal toelaten heel wat meer tekst te publiceren. Voor het gehalte hiervan staan borg de vele consultants die ons reeds bijdragen hebben toegezegd. In nr 1 geven we o.m. de volledige, aanzienlijk langer geworden lijsten van consultants en correspondenten. Wie er nog wil bijstaan late niet na ons dadelijk in te lichten!

Het lidmaatschapsgeld bedraagt voor 1943 tien frank, waarvoor het " Verbond voor Heemkunde" U aanbiedt:

- A.- kosteloos abonnement op het tijdschrift " Heemkunde";
- B.- kosteloos gebruik van de heemkundige bibliotheek;
- C.- kosteloze hulp door consultants en correspondenten;
- D.- kosteloze hulp door het Verbond: wetenschappelijke, technische, organisatorische, propagandistische;
- E.- kosteloze toegang tot alle studievergaderingen.

Maak zoo vriendelijk zonder uitstel het bedrag (10 fr.) te storten op de postrekening 936.27 van den Vlaamschen Toeristenbond, St-Jacobsmarkt 45, Antwerpen, met duidelijke en volledige vermelding van uw familienaam, voornaam (voluit), beroep, adres (straat, nr, gemeente); liefst ook van uw ouderdom en van de bepaalde voorwerpen uwer heemkundige belangstelling. U ontvangt dan vóór Nieuwjaar de mooie lidmaatschapskaart van het Verbond voor 1943.

+
+++++
+

Uitgave van den Vlaamschen Toeristenbond, St-Jacobsmarkt 45, Antwerpen.